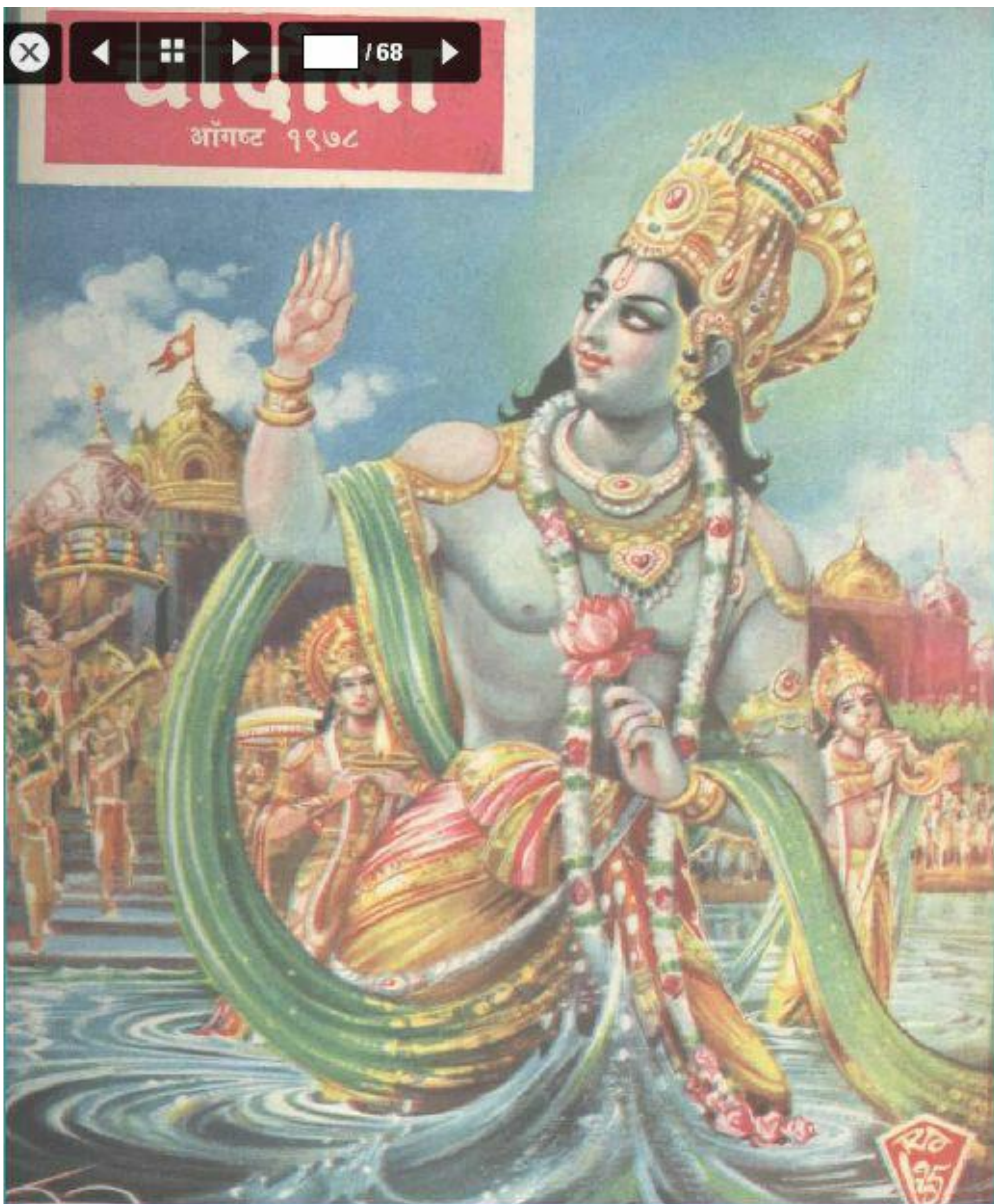

ऑगष्ट १९७८

अमरवाणी

अस्वाधीनं कथं दैवं
प्रकारै रभिराध्यते,
स्वाधीनं समतिक्रम्य
मातरं पितरं गुरुम् ॥ १ ॥

[माता, पिता व गुरु प्रत्यक्ष डोळ्यांसमोर असतां त्यांना सोडून दृष्टीस न पडणाऱ्या देवाला कसे पुजायचे ?]

स्वर्गो धनं वा, धान्यं वा,
विद्याः पुत्रा स्सुखानि च,
गुरु वृत्त्यनु रोधेन
न किंचिदपि दुर्लभं ॥ २ ॥

[स्वर्ग असो, धन असो, धान्य असो की विद्या असो, गुरुची आराधना केल्याने त्या सर्वांची प्राप्ती होते; तिच्या योगे असाध्य असे काहीच नाही.]

देव गंधर्व गोलोकान्
ब्रह्मलोकां स्तथापरान्
प्राप्नुवंति महात्मानो
माता पितृ परायणाः ॥ ३ ॥

[माता पित्यांची सेवा करणाऱ्या थोर आत्म्यास देव, गंधर्व गोलोक व त्यानंतर ब्रह्मलोकसुद्धा प्राप्त होतात.]

कावळा आणि घुबड

[६०]

मंदविसर्प नावाचा साप बेडकांचे ओझे पाठीवर वाहू लागला. बेडकांचा राजा त्या आनंदात म्हणाला–"मला गजारोहणाने किंवा ब्रह्मरथात बसायला मिळाले तरी हा आनंद मिळणार नाही."

दुसऱ्या दिवशी साप मुद्दामच फार सावकाश चालू लागला. ते पाहून जालपाद बेडकाने त्याला विचारले–"आज तू वेगाने चालत नाहीस, काय रे कारण?"

साप म्हणाला–"प्रभो! काही खायला न मिळाल्यामुळे थकल्यासारखं झालं आहे."

"तरमग त्यात काय? खालच्या जातीच्या बेडकांना खा!" बेडकांचा राजा म्हणाला.

मंदविसर्प आनंदाने म्हणाला–"ब्राह्मणाचा शापसुद्धा तसाच होता की आपल्यासारखे कुलीन बेडूक जे काही खायला सांगतील ते खावे." तेव्हांपासून साप बेडकांना खाऊ लागला आणि थोड्याच दिवसात खूप माजला.

काही दिवसांनी त्या बाजूला आणखी एक मोठा साप आला. मंदविसर्पाला पाठीवर बेडकांचे ओझो वहात असलेला पाहून त्या सापाने चकित होऊन विचारले–"मित्रा, हे बेडूक म्हणजे आपला नैसर्गिक आहार आहेत, नाही का? आणि तू त्यांना आपल्या पाठीवर बसवून फिरतो आहेस?"

"ते मला कळतं रे! तूप पिऊन आंधळ्याचे सोंग करणाऱ्या ब्राह्मणासारखा मी संधी पाहतो आहे!" मंदविसर्प म्हणाला.

"कोणती ती गोष्ट, ऐकू दे तरी!" असं दुसरा साप म्हणाला आणि मंदविसर्प गोष्ट सांगू लागला :

फार पूर्वी यज्ञदत्त नावाचा एक ब्राह्मण होता. त्याची बायको वाईट चालीची होती. ती साजूक तुपाची पक्वान्ने करून आपल्या प्रियकराकडे घेऊन जात असे.

एके दिवशी यज्ञदत्ताने बायकोला विचारले काय ग! तू दररोज ही पंच-पक्वान्ने तयार करून नेतेस तरी कोठे?"

ती म्हणाली–"इथून जवळच देवीचं एक देऊळ आहे. खीर व पक्वान्नांचा देवीला नैवेद्य दाखवायला घेऊन जाते."

त्या दिवशी तो ब्राह्मण बायकोला कळू न देता गुपचूप आधीच देवळात जाऊन देवीच्या मूर्तीमागे लपून बसला. ती त्या दिवशी इतर कोठे न जाता देवळातच गेली. देवळात पाऊल टाकण्यापूर्वी देवळाच्या कुंडात तिने स्नान केले आणि देवळात जाऊन देवीला ओवाळून तिने देवीला नमस्कार केला व मागणे घातले–"देवी! माझा नवरा आंधळा व्हावा, याला काय उपाय आहे?"

मूर्तीमागे लपलेला ब्राह्मण बायकी आवाजात म्हणाला–"दररोज त्याला तुपात तळलेली पक्वान्ने खायला घातलीस म्हणजे लौकरच त्याचे डोळे जातील."

त्यानंतर ब्राह्मणाच्या बायकोने त्याला तुपात तळलेली पक्वान्ने करून वाढायचा सपाटा सुरू केला.

काही दिवस गेल्यावर तो बायकोला म्हणाला–"मला दिसत नाहीसं झालं ग!"

"ओहो, ही देवीचीच कृपा!" ती मनात म्हणाली. तिने ती बातमी आपल्या प्रियकराला जाऊन सांगितली आणि त्याला आपल्या घरी निश्चितपणे यायला हरकत नाही, असे सांगितले.

आंधळेपणाचे सोंग करणाऱ्या ब्राह्मणाने बायकोचा प्रियकर आल्याचे त्याला काहीच न कळल्याचे सोंग केले आणि पाठीमागून जाऊन एका सोटयाने त्याचे डोके फोडले. नंतर आपल्या दुष्ट बायकोचे नाक कापून तिला घरातून हाकलून बाहेर काढले. मंदविसर्प दुसऱ्या सापाला ही गोष्ट सांगून म्हणाला– "बाबा रे, मी सुद्धा त्या ब्राह्मण सारखा संधीची वाट पहातो आहे."

कालक्रमाने मंदविसर्पाने एकेक करून जलपादासह सर्व बेडूक खाऊन टाकले आणि शेवटी त्या डबक्यात एकही बेडूक शिल्लक राहिला नाही.

स्थिरजीवी हे सर्व सांगून म्हणाला– "असे सांगतात की, कर्तबगार व्यक्ती किती अडथळे आले तरी त्यांची फिकीर न करता लक्ष्यप्राप्ती करून घेते शक्ती-सामर्थ्याने जे साध्य होत नाही ते चातुर्याने साध्य होते, होय की नाही?"

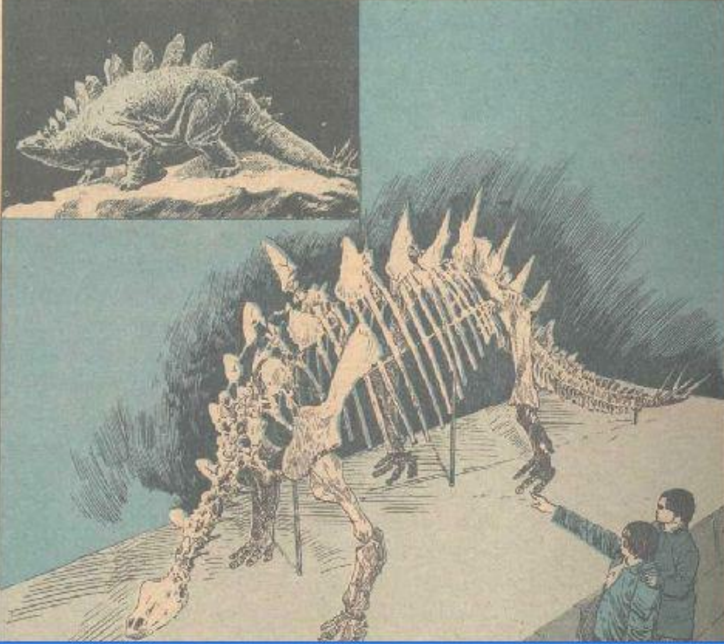
"ते खरे आहे, बलप्रयोग करून कोणाला फक्त ठार करतां येईल, परंतु युक्तीचा उपयोग करून त्या शत्रूला ठार करणे हे एकच नाही, तर त्याच्या विरुद्ध खोटया अफवा उडवून त्याचा नावलौकिक सुद्धा नष्ट करणे शक्य आहे. राजा, आतां तू निश्चितपणे राज्य कर. परंतु एक गोष्ट लक्षात ठेव, तू जे काही करशील ते प्रजेच्या हितासाठी कर. कष्ट केल्याशिवाय एखादे झाड देखील पाडता येत नाही, तसेच कष्टाशिवाय कोणतेही काम साध्य होत नाही. चित्ताने दृढ असावे. कापुरुषाला काहीच साध्य होत नाही. काळजीपूर्वक काम कर. आज करायचं काम उद्यावर टाकू नकोस. शत्रू किती लहान असला, संकट किती छोटे असले तरी बेफिकीर राहू नकोस. साप ज्या घरात फिरतात त्या घरात निश्चितपणे झोप येऊ शकेल का? त्यांना ठार तरी केले पाहिजे किंवा टोपलीत झाकून ठेवले पाहिजे. तू प्रजेला सुखी कर. नाहीतर अजागलस्तनासारखा तुझा कारभार निरुपयोगी ठरेल. काळ सर्व काही खाऊ गिळू शकतो, राजे, मंत्री, सिंहासने, दरबार कालगर्भात अदृश्य होतात. म्हणून जिवंत असेपर्यंत प्रजे-विषयीच्या आपल्या कर्तव्याचे पालन कर." या शब्दात स्थिरजीवीने कावळयांच्या राजाला हितोपदेश केला.

मेघवर्ण स्थिरजीवीने दिलेल्या सल्लया-प्रमाणे राज्य करु लागला.

१९८. कवचधारी राक्षसी पाल

चित्रात दिसत असलेला अस्थिपंजर एका राक्षसी पालीचा आहे. स्जेचिवान् (चीन) प्रांतात सापडलेला हा अस्थिपंजर आतां चुंग किंग् म्यूझियम मध्ये आहे. कवचधारी राक्षसी पालींची हाडे जगात अनेक जागी सापडली आहेत. परंतु आशियात त्यांचा पुरा अस्थिपंजर मिळाला. शाकाहारी असूनही ह्या राक्षसी पाली सात मीटर लांब व अडीच मीटर उंच होत्या. त्यांचे डोके फार लहान व पुढले पाय आखूड होते. ह्या पाली चवदा कोटी वर्षांपूर्वी पृथ्वीच्या पाठीवर चालत होत्या.

माया सरोवर

[३०]

[मायासरोवराच्या दिशेने लंगडा मंगलवर्मा जात असता, त्याला झाडाच्या फांद्यात अडकून बसलेला सारथी दिसला. त्याचा आर्तनाद ऐकून सिद्धसाधक व कनकराज महाराज तेथे आले. त्याच वेळी जलवृकांना पळवीत गेंड्यावर बसून येणाऱ्या एकाला पाहून वनमाणसाने झाडावरून त्याच्यावर उडी मारली. पुढे–]

जलवृकांनी त्यांच्या नायकावर आलेले संकट पाहून चारी बाजूंनी एकदम येऊन आपल्या गदांनी वनमाणसाला बड-वायला सुरवात केली. कनकराज महा-राजांनी आपल्या सैनिकांना हल्ला करायला सांगितले. सिद्धसाधक आपले त्रिशूल घेऊन सापडेल त्याला भोसकू लागला.

अशा तऱ्हेने दोन तीन मिनिटे भयंकर चकमक चालू असतां वनमाणसाला चारी-बाजूंनी गदांचा मार बसल्याने आणि तो असह्य झाल्याने ते बेशुद्ध होऊन गेंड्यावरून खाली जमिनीवर पडले. त्या पाठोपाठ जलवृकांच्या नायकाने गेंड्याला सैनिकांच्या पुढे आणून उभे केले व आपली गदा उगारून म्हणाला–"अरे ए मानव देहधारी प्राण्यांनो! मी कोण आहे असे वाटलं तुम्हांला? मायासरोवराचा सर्वाधिकारी जलवृकराक्षसनाथ आहे मी! मी आत्तां

जाऊन एकटया पद्ममुखीला सोडून बाकी सर्व कैद करून ठेवलेल्यांना बली देणार आहे, या गदेचा प्रहार करून!"

वनमाणूस अद्याप चांगले शुद्धीवर आले नव्हते. ते हातवारे करून जोरजोराने दात चावून 'किच किच' करीत होते. त्याला शुद्धीवर आणण्याचे काम करणे, आपला गुलाम झालेल्या एका जलवृकाला शक्य आहे असे वाटून सिद्धसाधकाने मान वळवून त्याला हाक मारून म्हटले–"अरे जलवृक सैनिका! कोठे आहेस रे? तू आपल्या जुन्या साथीदारात सामील होऊन गेलास तर नाहीस ना?"

ते ऐकून तो जलवृक पुढे येऊन सिद्धसाधकाला दंडवत करून म्हणाला–"मालक! जलवृक स्वामिभक्तीत प्रथम असतो. जन्मापासून गुलाम झालेल्या सेवकाच्या ही पुढे एक पाऊल असते त्याचे. तो दिलेले वचन कधी मोडत नाही. काय हुकूम आहे?"

"अरे वृकसैनिका! पहा तर जरा, वनमाणसाला फार लागले तर नाही? त्याला हात देऊन जरा उभा तर कर." सिद्धसाधक म्हणाला.

"मालक, अशा प्राण्यांना फक्त प्राणाची भीतीच काय ती असते." असे म्हणत तो जलवृक वनमाणसाजवळ गेला आणि डाव्या हाताने त्याची मान घट्ट धरून आणि त्याच्या डोक्यावर दगडी गदा ठेवून ओरडला–"तुझं दगडी डोकं फुटणार आहे बघ!"

दुसऱ्या क्षणाला वनमाणूस एक डरकाळी फोडीत उडी मारून उभे राहिले आणि त्याने जलवृकाला दोन्ही हातांनी धरून उचलून दूर फेकून दिले. जमिनीवर तो आदळणार होता, परंतु काही सैनिकांनी त्याला अलगद वर धरले.

वनमाणूस त्याला धरायला पुन्हा धावले, तेवढ्यात सिद्धसाधकाने आपले त्रिशूल आडवे मधे धरून त्याला अडविले व म्हणाला–"वनमाणसा! आता शांत हो! तुम्ही दोघे माझे सेवक आहां, आपसात भांडू नका." नंतर जलवृकांचा नायक गेंड्यावर बसून पळून जात होता त्या दिशेला पाहून म्हणाला–"आता या दुष्टाला कसे पकडायचे? तो मायासरोवरात पोचलाच म्हणावयाचा का? ते किती दूर आहे?"

देवशर्मा जवळ जाऊन म्हणाला–"साधका! मायासरोवर आतां तेवढे दूर नाही, सर्व माझ्या पाठोपाठ चला."

सिद्धसाधकाने होकारार्थी मान हलविली. देवशर्मा पुढे व त्याच्या पाठीमागून इतर सर्व निघाले. कनकाक्ष महाराज देवशर्माच्या जवळून जात त्याला विचारू लागले–"तो जलवृकनाथ म्हणाला की कोणत्या तरी एका पद्ममुखीला फक्त जिवंत सोडणार. तो असं कां म्हणाला ते नाही कळलं मला?"

"महाराज, आपण जे ऐकतो व पाहतो आहो त्यावरून सर्व मायासरोवर जलवृक राक्षसांनी काबीज केले असावेसे दिसते आहे. पद्ममुखी ही मायासरोवरेश्वराची मुलगी. जलवृकराक्षस तिला ठार करणार नाही म्हणाला त्याचं कारण विशेष असं काही नाही. त्याला एक मुलगा आहे ना, तो गुंतला असावा तिच्या फंदात!"

"माझ्या मुलीशी, कांचनमालेशी लग्न करण्याचा विचार आणखी एखाद्या जलवृकाच्या मनात असू शकेल!" असे म्हणत असतां कनकाक्ष महाराज घाबरल्यासारखे झाले.

"महाराज! आपण व्यर्थ घाबरून जाण्याचे कारण नाही. त्या मायासरोवराकडे शूर जयशील व स्वतः सरोवरेश्वर जाऊन बराच वेळ झाला."

देवशर्मा कनकाक्ष महाराजांना इकडे धीर देत होता त्याच वेळी जयशील इतरांबरोबर मायासरोवरापर्यंत जाऊन पोचला. ते सरोवर फार मोठे होते. त्याच्या चारी बाजूला उंच डोंगर आणि सरोवराचं पाणी होतं तेथेपर्यंत पसरत आलेलं जंगल होते.

जयशीलने तलवारीने सरोवराचे पाणी हलवीत विचारले–"तू राहतोस ते माया-सरोवर हेच वाटते? कांचनमालेच्या इच्छे-नुसार माझ्या गळ्यात टाकलेला फांस तू काढून टाकलास; ठीक झाले. बरं तर आतां मला सांग, आपण दोघे परस्पराचे मित्र की शत्रू?"

मायासरोवरेश्वर दु:खी मनाने मान खाली करून मौनपणे उभा राहिला. कांचन-माला गद्‌गद् स्वरात म्हणाली–"येथे कोणी कोणाचा शत्रू नाही. मकरकेतू तुला सांगत होता, तेव्हां मी सर्व ऐकले की, तुझ्या हातातली तलवार महाकाल नावाच्या

संहार करून त्यांच्या कैदेत पडलेल्या माझ्या भावाला–कांचनवर्माला आणि मायासरो-वरेश्वर मामाची मुलगी पद्ममुखीला वांचविले पाहिजेस!"

"मी एकट्याने सर्व जलवृकराक्षसांचा संहार करायचा? प्रयत्न करतो. तुझे वडील कनकाक्ष महाराज याना वचन दिल्याप्रमाणे तुला व तुझ्या वडील भावाला जलवृकराक्षसांच्या हातून सोडविण्यासाठी मी प्राणपणाने युद्ध करीन. ती जबाबदारी मी घेतली आहे." जयशील म्हणाला.

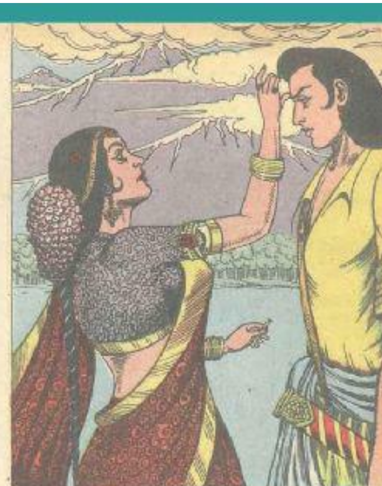
जयशीलने ते म्हटल्याबरोबर माया-सरोवरेश्वराने पुढे येऊन त्याचे दोन्ही हात आपल्या हातात घेऊन म्हटले–"जयशीला! मी हिरण्यपूरच्या महाराजांच्या दोघां मुलांना अपहरण करून आणवले म्हणून काही मोठा अपराध केला, अशी समजूत करून घेऊ नकोस. मी मकरकेतूला पाठविले होते ते फक्त राजकुमार कांचनवर्मा यालाच धरून आणायला त्याने मूर्खपणाने, कांचनवर्माबरोबर त्यावेळी दृष्टीस पडलेल्या कांचनमालेला सुद्धा अपहरण करून दोघांना इकडे पाठवून दिले. त्यावेळी राजाच्या सैनिकांच्या हाती जखमी झालेला मकरकेतू तुम्हांला दिसला होता आणि आणखी काही

"ते कळले, परंतु कांचनवर्माला अपहरण करून घेऊन येण्यात तुझा काय हेतू होता?" जयशीलने विचारले.

"त्यांत विशेष असे गुपित कांहीच नव्हते व नाही. मला एकुलती एक मुलगी आहे, पद्ममुखी. तिच्याशी त्याचा विवाह करून देऊन हिरण्यपूरला पाठवून द्यायचे व हे सरोवराचे राज्य त्याला देऊन टाकून स्वत: कोठेतरी विश्राम घ्यायचा माझा विचार होता. परंतु पद्ममुखीने कांचन-वर्माशी विवाहाला ती तयार नसल्याचे सांगितले." मायासरोवरेश्वर म्हणाला.

तो म्हणाला त्या सर्व गोष्टी विश्वास करण्यासारख्या असल्याची जयशीलची खात्री झाली. कांचनमाला पाण्यात गेली आणि एक कमलनाळ तोडून घेऊन आली. तिने तो दाबून पिळला आणि त्याच्यातून आलेला रस कपाळाला चोळून म्हणाली–"मामा म्हणाले ते सर्व खरे आहे. आता मायासरोवराचे गुपित सुद्धा सांगून टाकते. या सरोवरात वाढलेल्या कमळनाळाचा रस कोणीही कपाळाला लावला की त्याला पाण्यात राहतां येते आणि तो आयुष्यभर पाण्यात जिवंत राहू शकतो."

"अस्सं का! तर प्रत्यक्ष पाहतोच!" असे म्हणत त्याने पाण्यात बुडी मारली.

आणि मकरकेतू तिघांनी दोन तीन मिनिटे जयशील वर येईल म्हणून वाट पाहिली. परंतु पाच सहा मिनिटे झाली तरी तो बाहेर न आलेला पाहून सर्वात आधी कांचनमाला घाबरून जाऊन म्हणाली–"जयशीलला काय बरे झाले असावे? जलवृक राक्षस दबा धरून बसून असणार आणि त्यांनी त्यांला पकडले तर नसेल?"

परंतु क्षणार्धात पाणी ढवळून आल्या-सारखे झाले. जयशीलने एका तरुण जल-वृकाला मान धरून वर आणले आणि त्याला फराफरा काठावर ओढीत आणून टाकले. त्याला पाहताच मकरकेतू म्हणाला–

सापडला तर! हाच तो जलवृकनाथाचा मुलगा! कैद करून ठेवलेल्या आपल्या लोकांना ह्याच्या बापाने काही त्रास दिला तर ह्याला उभा चिरून काढायचा!"

काय रे, तू पाण्याच्या बुडाशी लपून राहून आमचे सर्व संभाषण ऐकत होतास नाही का? तुझा बाप तो दुष्ट जलवृकनाथ कोठे आहे?" मायासरोवरेश्वराने तलवार वर उचलून विचारले.

"माझे बाबा जंगलात आलेल्या कोणत्या तरी राजाला आणि कापालिकाला ठार करायला गेले आहेत. परत येऊन तुम्हां सर्वांना ठार करून कावळ्या गिधाडासमोर

"ते नंतर पाहू. प्रथम हे सांग, कांचनवर्मा आणि पद्ममुखी कोठे आहेत?" जयशीलने विचारले.

"त्यांना कोठे गुप्त जागी कैद करून ठेविले आहे, ते एकट्या माझ्या बाबांनाच माहीत आहे." तरुण राक्षस म्हणाला.

इतक्यात दुरून आरडा ओरडा व घोड्यांच्या टापांचा आवाज ऐकू येऊ लागला. सर्वांत आधी गेंड्यावर जलवृकराक्षसांचा राजा व त्याच्या पाठीमागून जलवृकांची एक टोळी आपापल्या दगडी गदा हवेत फिरवीत येत असलेले दिसली आणि "गुपचूप शरण मागा!" असे ओरडू लागली.

लगेच जयशील मकरकेतूला म्हणाला—"मकरकेतू! तू आपल्या जलग्रहाला खूण करून सोंडेने या जलवृकराक्षसाच्या पोराला उचलून वर धरायला सांग!"

मकरकेतू ओरडला—"जलग्रहा!" आणि खूण केली. त्या बरोबर जलग्रहाने तरुण राक्षसाला सोंडेने उचलून आकाशात अधांत्री धरले.

जयशील त्याच्या बाजूला येत असलेल्या जलवृकांना ओरडून म्हणाला—"अरे दुष्टांनो! तुम्ही आमच्यावर हल्ला करायला आलात तर सर्वांत आधी तुमच्या नायकाचा पोरगा

त्याच वेळी पाठीमागून वनमाणसावर बसून वेगाने येणारा सिद्धसाधक ओरडला—"महाराज! आपल्या सैन्यासह या दुष्टांच्या चारीबाजूंनी घेरा घाला. तो पहा, जयशील!" म्हणत साधक त्याच्या जवळ जाऊन वनमाणसावरून उतरून उभा राहिला.

जयशीलने त्याच्याबरोबरच्या सर्वांची ओळख करून दिली. तेवढ्यात जलवृकराक्षसांचा नायक गेंड्याच्या पाठीवर उभा राहून हातातली दगडी गदा दूर फेकून देत ओरडला—"मी आपल्या अनुयायांसह शरण मागतो आहे. तुम्ही कैद केलेल्या माझ्या मुलाला ठार करू नका. मी कैद करून ठेवलेल्या तुमच्या सर्व लोकांना आत्तां येथे बोलावून आणायला पाठवितो."

त्याच वेळी जयशीलच्या जवळ कनकाक्ष महाराज आले. कांचनमालेने धावत जावून वडिलांना मिठी मारली म्हणाली—"बाबा! मायासरोवरेश्वर मामाला कोणत्याही प्रकारचे नुकसान होईल असे काही करू नका. झाल्या गोष्टीबद्दल ते पश्चात्ताप करीत आहेत."

"त्याची मुलगी पद्ममुखी तुमची सून व्हायची होती. परंतु मध्येच माशी शिंकली." असे म्हणत जयशील हसू

"पद्ममुखीच्या मनात काय आहे, ते मला माहीत आहे. तिला देवशर्माशी विवाह करावयाचा आहे." कांचनमाला म्हणाली.

देवशर्माने जलवृक राक्षसांच्या नायकाचे दोन्ही हात मागच्या बाजूला बांधून ठेवले व चार सैनिकांसह जयशीलाजवळ येऊन म्हणाला—"ह्या दुष्टाने बंदी करून ठेवलेल्या पद्ममुखीला व कांचनवर्माला आणण्यासाठी आपल्या अनुयायांना पाठविले आहे. त्यात काही लबाडी नसावी असं वाटतं मला."

"काही लबाडी झाली तर हा याच्या मुलाबरोबर जलग्रहाच्या पायाखाली

सुमारे पंधरा मिनिटांनी चार जलवृकांबरोबर कांचनवर्मा व पद्ममुखी येत असलेले दिसले. त्यांना पाहून कनकाक्ष महाराजाना आणि मायासरोवरेश्वराला अपार आनंद झाला.

सिद्धसाधकाने जयघोष केला–"जय महाकाल! मी आता येथे ऐकले त्यावरून पद्ममुखीचा देवशर्माशी विवाह निश्चित झाला म्हणावयाचा. शुभ आशीर्वाद! आतां कांचनमाले विषयी?"

कनकाक्ष महाराज जयशीलकडे वळून म्हणाले–"अपहरण झालेल्या माझ्या मुलांना सोडवून आणणाऱ्या शूरवीराला मी अर्धे-राज्य देईन असे जाहीर केले होते. ते काम जयशीलने करून दाखविले व महा पराक्रमी म्हणून त्याने अपार कीर्ती सुद्धा मिळविली."

"कांचनमाला त्याच्यासारख्या पराक्रमी पुरुषा योग्य आहे! होय की नाही कांचना?," साधकाने विचारले.

कांचनमाला लाजेने मान खाली घालून वडिलांच्या आड जाऊन उभी राहिली.

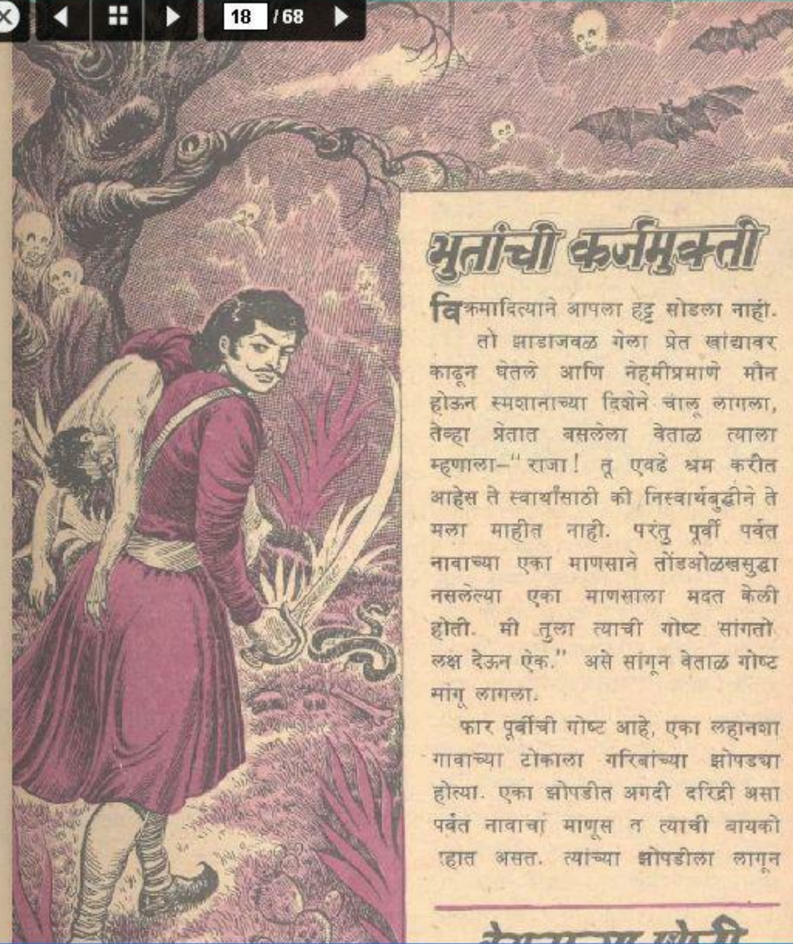
सिद्धसाधक खदखदा हसत म्हणाला–"जयशील व कांचनमालेचा आणि देवशर्मा व पद्ममुखीचा हे दोन्ही विवाह हिरण्यपूरला मोठ्या थाटामाटाने व्हायला हवेत! तर सर्व आतां निघा!"

"साधका! आणि तू रे?" जयशीलने विचारले.

"मी या मायासरोवराच्या काठी आणखी काही दिवस महाकालाची आराधना करणार आहे. येथे राहणारे जलवृकराक्षस आणि नरभक्षक जातीचे लोक माझे दास व शिष्य होतील!" असे म्हणत साधकाने आपले शूल वर उचलून धरले.

जयशील, कनकाक्ष महाराज आणि मायासरोवरेश्वर आपापल्या मुलांबरोबर व अनुयायांबरोबर तेथून निघाले. काही अंतर चालून गेल्याबरोबर जलवृक राक्षस व झाडाझुडपाआड लपलेले नरभक्षक लोक सिद्धसाधकाच्या चारीबाजूला घोळका करून उभे राहिले व त्याचा जयजयकार करू लागले आणि नाचू लागले. (संपूर्ण)

भुतांची कर्जमुक्ती

विक्रमादित्याने आपला हट्ट सोडला नाही. तो झाडाजवळ गेला प्रेत खांद्यावर काढून घेतले आणि नेहमीप्रमाणे मौन होऊन स्मशानाच्या दिशेने चालू लागला, तेव्हा प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला–"राजा! तू एवढे श्रम करीत आहेस ते स्वार्थासाठी की निस्वार्थबुद्धीने ते मला माहीत नाही. परंतु पूर्वी पर्वत नावाच्या एका माणसाने तोंडओळखसुद्धा नसलेल्या एका माणसाला मदत केली होती. मी तुला त्याची गोष्ट सांगतो लक्ष देऊन ऐक." असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

फार पूर्वीची गोष्ट आहे, एका लहानशा गावाच्या टोकाला गरिबांच्या झोपड्या होत्या. एका झोपडीत अगदी दरिद्री असा पर्वत नावाचा माणूस व त्याची बायको रहात असत. त्यांच्या झोपडीला लागून

आणखी एक झोपडी मोडकळलेल्या स्थितीत होती. त्या झोपडीत एक म्हातारा येऊन राहू लागला. तो म्हातारा रोगी होता. त्याला मूलबाळ किंवा दुसरा कोणी नातेवाईक नव्हता. गरीबीमुळे त्या म्हाताऱ्याला काही मदत करण्याच्या स्थितीत पर्वत नव्हता.

ती गोष्ट तो तोंडावाटे बोलला की त्याची बायको त्याला म्हणे, स्वतःचे पोट भरायची मारमार आणि गावातल्या गरिबांचा उद्धार करायला निघालात? गेल्या जन्मी केलेल्या पापाची फळे तो भोगतो आहे. आज उद्यांच तो राम म्हणेल बायको म्हणाली त्यात पर्वताला खोटे काहीच दिसले नाही. कारण तो म्हातारा रात्रंदिवस खोकत पडलेला असे व पर्वताला मुळीच झोप लागत नसे. त्याचा गळा दाबून त्याला त्या कष्टातून मुक्त करावे म्हणजे आपल्याला शांत झोप लागेल व कदाचित् त्याबद्दल आपल्याला पुण्यच लाभेल असेही त्याला वाटले.

इतक्यात एक विचित्र गोष्ट घडली. एके दिवशी रात्री म्हाताऱ्याच्या खोकण्यामुळे झोप येत नाहीसे वाटून पर्वत कोठल्यातरी झाडाखाली पडावे असा विचार करून निघाला. झोपडीच्या बाहेर पाऊल टाकतांच त्याला एक विचित्र आकृती दिसली. पर्वत ने त्याला विचारले–"कोण तू?"

ती व्यक्ती म्हणाली–"मी आहे भूत!"

ते ऐकताच पर्वताला आपादमस्तक घाम सुटला. थरथर कापत त्याने विचारले–"काय पाहिजे तुला?"

"या गाठोड्यात पैसे आहेत. त्या म्हाताऱ्याला शहरात घेऊन जाऊन या पैशाचा उपयोग करून त्याचा औषधोपचार कर." ते भूत म्हणाले.

इतक्या परोपकारी भुताला पाहून पर्वत तो म्याला असल्याचे पार विसरून गेला व कीव येण्याचे कारण काय? जिवंत माणसांपैकीसुद्धा त्याला कोणी विचारीत नाही?"

भुताने त्याचे उत्तर म्हणून पूर्व कथा सांगितली. म्हणाले–"तो म्हातारा किती थोर पुरुष आहे, तुला त्याची कल्पना होणेच शक्य नाही. तो एकेकाळी फार श्रीमंत होता. त्याहून मोठी गोष्ट म्हणजे तो एक फार मोठा दानी आहे. मी एका लक्षाधीशाजवळ नोकरी करीत असे. एकदा माझ्या मालकाने मला दहा हजार वराह देऊन शहरातून काही मूल्यवान वस्तू खरेदी करून घेऊन यायला सांगितले. मी एका धर्मशाळेत उतरलो होतो. रात्री ते पैसे चोरीला गेले. माझ्या मालकाचा माझ्यावर पूर्ण विश्वास होता. चोरांनी पैसे चोरून नेले असे मी जाऊन सांगितले तर माझ्या निष्काळजीपणाबद्दल आपल्याला दोष लागेल. आणि जर मालकाने माझ्या म्हणण्यावर विश्वास केला नसता तर मला मरण येणे बरें वाटले असते. म्हणून मी नदीत उडी टाकून आत्महत्या करण्यासाठी निघालो. नदीतून मला चार जणांनी मिळून बाहेर काढले. जीव द्यायला कां गेला होतास रे, म्हणून दहा जणांनी विचारले व मी खरे तेच उत्तर दिले. परंतु

एका तरुणाने मला आपल्या घरी बोलावून नेले व मला गुप्तपणे दहा हजार वराह देऊन, समजावून सांगितले की इतकी मोठी रक्कम जवळ ठेवून धर्मशाळेत राहणे धोक्याचे असते. नंतर त्याने, पुन्हा कधी त्या गावाला आल्यास त्याच्याच घरी उतरायला बजावून सांगून मला प्रेमादराने निरोप दिला. तो तरुणच हा म्हातारा आहे. मी जिवंत असेपर्यंत कधी त्याला पुन्हा भेटू शकलो नाही. मध्यंतरी मला मरण आले व मी त्याचे कर्ज फेडू शकलो नाही, म्हणून मी भूत झालो. त्याची अशी स्थिती झालेली मला कळली. म्हणून मी

करून मला कर्जमुक्त कर. तुला पुण्य लागेल." असे सांगून पर्वताला पैशाची थैली देऊन भूत अदृश्य झाले.

उजाडल्यावर काय करावे हे ठरवू, या विचारात पर्वताने पैशाची पिशवी नेऊन घरात ठेवली. तेवढ्यात कोणीतरी दार वाजविले. पर्वताने दार उघडले तर त्याला भूत दिसले. "काय रे, पुन्हा आलास?" पर्वताने भुताला विचारले.

"पुन्हा कोठे, हा पहिल्यानेच तर येतो आहे. मी तुझ्या शेजारच्या झोपडीत राहणाऱ्या म्हाताऱ्याकडून कर्ज घेतले होते. हे पैसे त्याला देऊन सांग की शहरात

दुसऱ्या भुताने पर्वताला आणखी एक पैशाची पिशवी दिली.

पर्वताने आश्चर्यचकित होऊन दुसऱ्या भुताला विचारले–"तू म्हाताऱ्याकडून कर्ज कां घेतले होतेस?"

दुसऱ्या भुताने त्याच्या कर्जाचे वर्णन केले,–"माझ्यावर कुटुंबाचा मोठा भार होता. प्राप्ती फारच कमी. माझ्या पांच वर्षाच्या मुलीला जीवावरचे दुखणे आले. शहरात मुलीचे औषध पाणी करणारे वैद्य भेटतील व मुलगी वांचेल असे वाटले. बायकापोरांसह शहरात गेलो. एका वैद्याला मुलीला दाखविले तर त्याने सहामहिने औषधोपचार करावा लागेल आणि पांचसहा हजार वराह तरी खर्च होतील असे सांगितले. शिवाय शहरात सकुटुंब इतके दिवस रहायचे म्हणजे आणखी पाचसहा हजारांचा खर्च. मुलीची आशा सोडून मी रडत बसलो. शेजारीच एक मध्यम वयाचा माणूस रहात होता. त्याने येऊन चौकशी केली. मुलीच्या जिवापेक्षा पैसा जास्त आहे कारे, असे सांगून माझ्या हातात त्याने दहा हजार वराह आणून दिले. सहा महिने मुलीचा औषधोपचार झाला व मुलगी वांचली. परंतु त्या माणसाचं कर्ज तसंच राहून गेले. म्हणून मेल्यावर भूत

तुझ्या शेजारचा म्हाताराच आहे. पिशाच्च योनीतून सुटका व्हावी म्हणून मी आलो आहे."

असे सांगून व पैशाची पिशवी पर्वताला देऊन दुसरे भूत अदृश्य झाले.

पर्वताने दोन्ही पिशव्या बायकोला जागी करून दाखविल्या व विचारले–"काय-ग, तू इतके पैसे जन्मभरात कधी पाहिले आहेस का?" पैसे कसे मिळाले हे कळल्या-वर बायको म्हणाली–"पैशाने हा म्हातारा वांचणे शक्य नाही. आपल्यासमोर अजून सर्व आयुष्य आहे. आपल्याला मुलं होतील, त्यांचीं लग्नकार्यें सगळी व्हायची आहेत. आपणच हे पैसे ठेवून घ्यावेत!"

"छे, छे! म्हाताऱ्याला देऊन टाकू या!" पर्वत म्हणाला.

"एक पिशवी म्हाताऱ्याला देऊन एक आपण ठेवून घेऊ!" बायको म्हणाली.

पर्वत बराच विचार केल्यावर म्हणाला– "नको!" आणि त्याने दोन्ही पिशव्या त्या म्हाताऱ्याला देऊन टाकल्या.

येथवर गोष्ट सांगून वेताळाने विचारले– "राजा, पर्वताने तसे करण्याचे कारण त्याची निस्वार्थ बुद्धी होती की भुताने दिलेल्या धनाला हात लावायला तो भ्याला? या प्रश्नांची उत्तरे माहीत असून तू दिली नाहीस तर तुला परिणाम माहीतच आहे, तुझ्या डोक्याची शंभर शकले होऊन तुझ्याच पायांवर लोळू लागतील."

विक्रमादित्य म्हणाला–"दोन्ही पैकी एकही कारण नाही. एका माणसाचं कर्ज घेऊन ते फेडू न शकल्यामुळे मेल्यावर पिशाच्च योनी मिळाल्याचं त्याने ऐकलं होतं. त्याला भुतांनी दिलेले धन त्या म्हाताऱ्याचे होते. ते वापरले तर त्या म्हाताऱ्याचे कर्ज आपल्या डोक्यावर बसणार व त्यामुळे आपल्याला पिशाच्च योनीत जावे लागणार, या भीतीने पर्वताने दोन्ही पिशव्या म्हाताऱ्याला नेऊन दिल्या."

अशातऱ्हेने राजाचे मौन भंग होताच वेताळ अदृश्य झाला आणि झाडाला जाऊन लोंबकळू लागला. (कल्पित)

नीतीरीत एकच

राजू एका गवळ्याचा मुलगा होता. बापाच्या हाताखाली शिकून त्यानेसुद्धा गवळ्याचाच धंदा केला आणि चार पैसे जमविले. ते पाहून त्याच्याच जातीच्या सोमू नावाच्या एका श्रीमंत शेतकऱ्याने आपली मुलगी येसू हिचं त्याच्याशी लग्न करून देऊन आपली सर्व इस्टेट जावयाच्या नावी लिहून दिली आणि स्वतः जावयाकडेच येऊन राहू लागला.

राजूकडे भाकड होऊन गेलेल्या बऱ्याच गाई होत्या, त्यांना कसायाला विकून टाकण्याऐवजी तो त्यांना गोठ्यातच बांधून पोशीत असे. ते पाहून येसू नवऱ्याला म्हणाली—"म्हाताऱ्या गाईचं पोषण करणे फुकटच नाही का हो? त्यांना कसायाला विकून टाकले तर चार पैसे तरी मिळतील." राजूने तिला समजावून सांगितले की त्यांनी आयुष्यभर आपलं पोषण केलं. म्हातारपणी त्यांचं पोषण करणं आपलं कर्तव्य नाही का? येसूला ते मान्य झाले नाही.

दुसऱ्या दिवशी राजू सासऱ्याला म्हणाला—"मामा! तुमची सेवा करणे म्हणजे व्यर्थ खर्च होतो आहे! तेव्हा तुम्ही स्वतःची काय ती व्यवस्था करून घ्या!" येसू ओरडली—"त्यांची सर्व इस्टेट स्वतःच्या नावी करून घेऊन त्यांना घराबाहेर पाठविणार काय? ही काय नीती झाली?"

"काल तू हीच नीती तर मला शिकविलीस!" राजू म्हणाला.

त्यानंतर येसूने भाकड गाईंची गोष्टच कधी काढली नाही.

खोट्या ढोंग

चीन देशातली ही एक गोष्ट आहे. चियांग व चुंगवान हे दोघे शेजारी शेजारी रहात असत. चुंगवान चिक्कू होता. चियांगला चुंगवानच्या चिक्कूपणाची फार चीड होती. एकदा चियांग एक गमतीदार बाहुल्यांची पेटी भाड्याने घेऊन आला.

ती पाहून चुंग-वाननेसुद्धा ती पेटी चियांगजवळ येऊन बघायला मागितली.

तेव्हा चियांग म्हणाला—"तू आहेस चिक्कू, दातांत दमडी धरून बसणारा! याच्या बद्दल तू परत मला काही लागल्यास द्यायला तयार असशील तर तुला मी ही बाहुल्यांची पेटी देईन. परंतु ती तू आमच्या घरातच बसून पाहिली पाहिजेस!"

चुंग-वानने ती अट मान्य केली आणि चियांगच्या घरी जाऊन पेटीतला बाहुल्यांचा खेळ पाहिला.

त्यानंतर एकदा चियांगला घरातली जमीन सारखी करायला घम्मीसाची गरज पडली. चुंग-वानजवळ घम्मीस होते. सामान्यपणे तो आपली वस्तू कधी कोणाला देत नसे. परंतु बाहुल्यांची पेटी पहायला घेतांना, पुढं कधी कशाची गरज असल्यास देईन याची कबूली दिली होती म्हणून चियांग त्याच्याकडे घम्मीस मागायला गेला.

त्यावेळी चुंग-वान घरीच होता. चियांग त्याला म्हणाला—"अरे, चुंग-वान थोडावेळ मला तुझं घम्मीस देतोस का?"

"घे की, नको म्हटलं का? परंतु तू ते आमच्या घरातच वापरले पाहिजेस!" चुंग-वान म्हणाला.

ते उत्तर ऐकून चियांग चिडला. पण काही बोलला नाही. त्याच्या या चिक्कूपणाची खोड मोडली पाहिजे आणि याची

कान उघाडणी केली पाहिजे असे त्याने ठरविले.

चुंगवानजवळ एक बकरी होती. आठ-वड्याच्या बाजारात ती नेऊन विकण्याचं त्याने ठरविलं. बाजाराला जायचं म्हणजे एक कालवा ओलांडून जावे लागे. चियांगने त्या कालव्यावर फळ्यांचा एक पूल बांधला होता. तो पूल पार करणाऱ्याला मग तो माणूस असो की जनावर प्रत्येकी एक पैसा द्यावा लागे. चियांगचा त्यावरच उदर-निर्वाह चाले.

बकरी व्यायला झाली होती. तेव्हाच चुंगवान तिला विकायला निघाला. गाभण बकरीला चांगली किमत मिळेल असे त्याला वाटले होते. त्याने स्वतःसाठी व बकरीसाठी म्हणून एकेक पैसा भाडे दिले व चियांगजवळून पावती लिहून घेऊन निघाला.

परंतु कालवा पार करतांना पुलावरच बकरी व्यायली. चुंगवानला फार आनंद झाला. कारण पुलावर पाय ठेवण्यापूर्वी व्यायली असती तर कोकरासाठी एक पैसा जास्त द्यावा लागला असता.

कालवा पार केल्याबरोबर चुंगवानने कोकराला उचलून खांद्यावर घेतले आणि बकरीला ओढीत पुलावरून उतरवू लागला. परंतु चियांगने त्याच्या हातातून कोकराला ओढून घेऊन चुंगवानला बकरी घेऊन जायला सांगितले.

चुंगवान कोकरू त्याचे असल्याबद्दल भांडू लागला. चियांग म्हणाला–"नाही माझे आहे."

लोकांना या भांडणात रस वाटू लागला. दोघांचे भांडण चालू असता लोक जमले. जमलेल्या लोकांना चुंगवानने न्याय करा-यला सांगितले.

चियांग म्हणाला–"पावती पहा, तीत फक्त तू आणि बकरी आहे."

सर्व चियांगच्यां बाजूनेच बोलू लागले. कारण चुंगवानचा चिक्कूपणा सर्वांना माहीतच होता. त्याला त्या दिवशी चांग-लीच अद्दल घडली, सर्वांना तेच हवे होते.

सर्वंच भोळे अन् भावडे

श्रीपुर गावचे गावकरी सर्वंच भोळे व भाबडे होते. त्यांना गाव कुळकर्णी सांगे ते प्रमाण व खरे वाटे. कुळकर्ण्यांचे मित्र म्हणजे पाटलांच्या शब्दावरही त्यांचा तसाच विश्वास.

कुळकर्णी गावकऱ्यांना सांगत की त्यांना दररोज महाराज स्वप्नात भेटतात आणि ते सल्ला देतात तसे मी करतो.

एकदां कुळकर्ण्यांना उजाडल्यावर दुःखी व उदास होऊन बसलेले पाहून काही जणांनी कारण विचारले.

तेव्हा कुळकर्णी डोळ्यातून पाणी काढून म्हणाले–"आज महाराजांनी स्वप्नात दर्शन दिले नाही. त्यांनी परलोक गमन केले, हाच त्याचा अर्थ!"

महाराजांच्या 'मृत्यूची वार्ता' गावात थोड्याच वेळात पसरली. सर्व गावातल्या कचेरीजवळ जमून मृत महाराजांचे कौतुक करीत अश्रू ढाळू लागले. ते कळतांच पाटील तिकडे धावले व म्हणाले–"कशाला तुम्ही सर्व शोक करता आहां? महाराज परलोकी गेले नाहीत. काल रात्रभर ते स्वप्नात माझ्याशी बोलत होते. म्हणून त्यांना कुलकर्ण्यांना स्वप्नात दर्शन द्यायला वेळच मिळाला नाही!"

वैकुंठगमन

लक्ष्मीपतीनें अनंत पापे केली आणि अंत समयी त्याला त्याच्या पापकर्माबद्दल भीती वाटू लागली. त्याने केलेल्या पापां-मुळे कित्येक लोक भुते होऊन त्याला खायला धावतील अशी त्याने धास्ती घेतली. त्याला स्वप्नात भुते दिसत. लक्ष्मी-पतीने संन्यास घ्यायचे ठरवून बायकोला बोलावून ते सर्व सांगितले.

"तुम्ही गेलात तर मला तरी हा सर्व संसार कशाला? मी सुद्धा तुमच्याबरोबरच येते." लक्ष्मीपतीची बायको म्हणाली.

"करता सवरता मुलगा संन्यास घ्यायला निघाला तर मी काय त्याला पहात निरोप द्यायला येईन? मलासुद्धा बरोबर घेऊन चल." म्हातारी आई म्हणाली.

"सर्वच जण निघण्याची तयारी करू लागले असतां, या घरात मी एकटा राहू का?" मुलगा म्हणाला.

आपल्यावर आपल्या लोकांची एवढी माया आहे हे पाहून लक्ष्मीपतीला परमानंद झाला. म्हणाला–"तरमग एक काम करू या. मी आणखी कोठे दूर जात नाही. गावाबाहेर एक मठ बांधून त्यात हरिभजन करीत राहतो. तुमच्या सर्वांच्या बरोबर राहल्यासारखं होईल आणि कित्येक दिवसां-पासून माझ्या मनातली इच्छाही पूर्ण होईल."

तो ठराव घरात सर्वांना पसंत पडला.

एका आठवड्याच्या आत गावाच्या वेशीबाहेर एक पर्णकुटी बांधून आश्रमा-सारखी तयार झाली. उत्तमोत्तम सैपाकी नेमण्यात आले व रात्रंदिवस भजन होत रहावे म्हणून मजुरी किंवा दक्षिणा देऊन लोकांना तेथे आणण्यात येऊ लागले. खर्च फार होऊ लागलेला पाहून लक्ष्मीपतीला सुरवातीला वाईट वाटले, परंतु हे सर्व आपल्याच साठी तर होतं आहे, असा विचार करून त्याने मनाचे समाधान करून घेतले.

आश्रमाची ख्याती गावभर पसरली. प्रत्येक घरातले लोक मुलाबाळांना घेऊन दररोज सायंकाळी आश्रमात येऊ लागले. लक्ष्मीपतीला काय वाटत असेल हे सांगणे कठीण आहे, परंतु बाहेरून येणारे लोक भक्तिसागरात मग्न होऊन जात.

एके दिवशी रात्री लक्ष्मीपती भजन वगैरे संपल्यावर पंचपक्वानांचे भोजन करून झोपला, तेन्हां त्याला एक स्वप्न पडले. तेव्हा देवाने प्रत्यक्ष दर्शन दिले व म्हणाला– "लक्ष्मीपती! तुझ्या मनांतही आलं नसेल, परंतु तू गावाचं भलं केलंस! गावात माझ्या भक्तांची संख्या तू वाढविलीस! त्याचं प्रतिफल म्हणून मी तुला वैकुंठाला घेऊन जायला उद्याच विमान पाठवितो. त्यात बसून ये!"

लक्ष्मीपतीला आनंद गगनात मावेनासे झाले. त्याने आपल्या बायकोला बोलावून ते सांगितले व म्हणाला–"तू इतके दिवस माझ्या पापापुण्याची वाटेकरीण होऊन माझ्याबरोबर सुखाने संसार केलास. तुला-सुद्धा मी बरोबर वैकुंठलोकी घेऊन जाणार आहे?"

"मी येते हो, पण मुलाला एकटा सोडून जाऊन मला एक क्षणभरही करमणार नाही. त्यालासुद्धा घेऊन जाऊ या. बोलवा त्याला" बायको म्हणाली.

लक्ष्मीपतीने मुलाला हाक मारून, "चल रे वैकुंठाला जाऊ या!" म्हणाला.

"माझ्या बरोबर माझी बायकोसुद्धा येणार!" मुलगा म्हणाला.

इतके सगळे लोक येणार तर आपल्या म्हाताऱ्या आईनें कां येऊ नये असा विचार करून लक्ष्मीपतीने आईला बोलाविले.

ती म्हणाली–"काय रे ए, दोघे एका पोटी जन्मलात आणि धाकटचा भावाला सोडून तू वैकुंठाला जाणार का? तुला मान्य असेल कदाचित् पण मला नाही मान्य!"

नाइलाजाने लक्ष्मीपती धाकटचा भावाच्या घरी गेला आणि त्यालासुद्धा वैकुंठलोकी चलायला आमंत्रण केले. धाकटचा भावाबरोबर त्याची बायको देखील निघाली.

उजाडण्याच्या सुमारास आश्रमात विमान उतरले. त्यात लक्ष्मीपती बरोबर त्याची आई, बायको, मुलगा, धाकटा भाऊ त्याची बायको व मुलं विमानात चढून बसली. विमान उडू लागले.

"आपण इतके जण विमानात बसलो खरे, इतक्यांना घेऊन हे उडू शकेल का?" असा विचार लक्ष्मीपतीच्या मनात आला मात्र, विमान वादळात सापडलेल्या तारूसारखे डोलू लागले.

"वाटलं होतं तसंच झालं! हे फक्त एकटचाला घेऊन जाणारं विमान दिसतं आहे! मला जाऊ द्या एकटचाला तुम्ही सर्व उडचा टाका बाहेर." असे लक्ष्मीपती ओरडला.

विमान कोणत्याही क्षणाला उलटणार असे दिसूं लागलं.

एक जण देखील उडी मारायला तयार नव्हता. वर "तू सगळयांना सोडून एकटाच वैकुंठाला जाणार का?" असे म्हणत सर्वांनी लक्ष्मीपतीलाच विमानातून खाली ढकलले.

आकाशातून खाली पडताना लक्ष्मीपतीला आकाशातल्या भुतांनी धरले.

झालं! मोठयाने किंकाळी फोडून लक्ष्मीपती उठून बसला. ते सर्व स्वप्न होते, हे कळायला त्याला थोडा वेळ लागला.

भाव कसा करावा

रामू खेडयात राहणारा एक भोळा भाबडा माणूस होता. तो शहरात खरेदीसाठी काही पैसे घेऊन निघाला. ते कळल्यावर त्याचा एक मित्र त्याला म्हणाला–"बाबा रे! शहरातले लोक फार फसवेगिरी करतात, म्हणून एखाद्या वस्तूची दुकानदाराने किंमत सांगितली की आपण अर्धी सांगावी." रामूने मित्राच्या सल्ल्याची खूणगाठ बांधून घेतली.

शहरात गेल्यावर रामू खूप हिंडला व हिंडत हिंडत एका छत्र्यांच्या दुकानात गेला. त्याने एका छत्रीची किंमत विचारली. दुकानदाराने दहा रुपये सांगितली. रामूने लगेच विचारले–"पांच रुपयाला देतोस का?"

रामू खेडयातला माणूस आहे हे त्याच्या चेहऱ्या मोहऱ्यावरूनच दिसत आहे. म्हणून गमतीखातर दुकानदार म्हणाला–"सहा रुपयाला देईन."

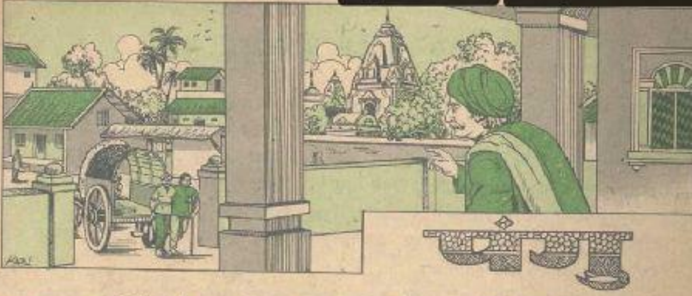
लगेच रामू म्हणाला–"तीन रुपयांना दे."

"फुकट देतो!" दुकानदार म्हणाला.

"तर मग दोन छत्र्या देशील का?" रामूने विचारले.

"आता मेहरबानी करा!" असे म्हणत दुकानदाराने बाहेरची वाट दाखविली.

पंगु

त्या गावात हिरोजी हे एक श्रीमंत आणि हुशार गृहस्थ मानले जात. त्यांना तीन मुलगे होते. थोरल्या दोघांची नावे अनुक्रमे चिंतामणी व मोरेश्वर अशी होती. अंगापिंडाने दोघे चांगले होते आणि बापाला शेतकामात चांगली मदत करीत. तिसरा रंगनाथ थोडा मंदबुद्धीचा होता. हिरोजीला नेहमी त्याचीच काळजी वाटे. रंगनाथाच्या मंदबुद्धीत काही फरक होतो का हे पाहण्यासाठी हिरोजीने सर्व तऱ्हेची औषधे केली व मंत्रतंत्र केले, परंतु सर्व प्रयत्न निरुपयोगी ठरले.

"आतां म्हातारपण आलं, मला काम होत नाही. थोरले दोघे समर्थ आहेत. घेतील संभाळून सर्व काळजी काय ती रंगाचीच. त्याचं कसं व्हायचं ते त्या परमेश्वरालाच माहीत!" हिरोजी आपल्या एका मित्राला म्हणाला.

"रंगाकरिता तू काही करण्याची गरज नाही. तू त्याच्यासाठी तो जिवत असेपर्यंत त्याला काही कमी पडू नये, एवढ्याची व्यवस्था करून ठेव, म्हणजे झालं." मित्र म्हणाला. अशा परिस्थितीत एकदा दारासमोर एक गाडी थांबली. गाडीतून शंकर नावाच्या माणसाने मोरेश्वरचा उजवा पाय आखूडन बांधलेला होता.

"काय झालं? काय झालं रे?" हिरोजीने घाबरून जाऊन विचारले.

"मोरया अंब्याच्या झाडावरून खाली पडला. आणि पाय मोडून घेतलान! लगेच नेऊन वैद्याला दाखविला तर वैद्यबुवा म्हणाले–'हाड मोडलं आहे, ते जोडणं आता शक्य नाही." शंकरने हिरोजीला सांगितले.

"ह्याला शहरात घेऊन जाऊ या व चांगल्या एका वैद्याला दाखवू या. पैसा खर्च झाला तरी चालेल, नीट चालता आलं म्हणजे झालं." हिरोजी म्हणाला.

"काही उपयोग नाही हो, त्याचा पाय बरा होणे शक्य नाही, असे वैद्याने खूप तपासून पाहून सांगितले." शंकर म्हणाला.

मोरू देखील शंकरच्या स्वरात 'हो' ला 'हो' लावीत त्याचा पाय बरा होणे शक्यच नाही असे अधीरपणे दाखवीत म्हणाला–"होय बाबा! मी कायमचा लंगडा झालो आहे हो!" आणि रडला देखील, परंतु शहरात जाऊन वैद्याला दाखविण्यासाठी त्याने तितकासा उत्साह दाखविला नाही.

त्यानंतर वेळी अवेळी मोरू आपल्या लंगडेपणाचा उल्लेख करून लंगडत वडिलांजवळ जाऊन रडे–"बाबा! आतां माझे पुढे कसं होणार हो?"

ते पाहून हिरोजीला त्याच्याबद्दल सहानुभूती वाटण्याऐवजी थोडासा रागच येई.

गावच्या पाटलासमोर हिरोजी आपल्या इस्टेटीचे वांटे करून मोकळा होणार हे सर्व गावकऱ्यांना कळले. सर्वजण पाटलाच्या घरी त्या दिवशी जमले.

हिरोजी आपली कालव्याखालची वीस एकर जमीन, बैल, नांगर वगैरे थोरल्या

मुलाच्या नावी व धाकट्या आणि मुलाच्या नावी अर्धे अर्धे वांटे करून लिहून देतो, म्हणाला त्याच्याकडे असलेल्या सर्व गाई आणि घर मधला मुलगा मोरेश्वर याला द्यायचा विचार असल्याचे त्याने सांगितले.

हिरोजी म्हणाला ते ऐकून तेथे जमलेली सर्व मंडळी चकित झाली. सर्व गावकऱ्यांना न्याय अन्याय शिकविणारा हिरोजी आपल्या मधल्या मुलाच्या बाबतीत असा अन्याय करील असे कोणाला स्वप्नातही वाटले नव्हते. तसं त्याने कां करायचं ठरविलं असावं, त्या गोष्टीचा कोणालाही अंदाज लागेना.

"बाबा, हा अन्याय आहे! इस्टेटीतला तीन चतुर्थांश वांटा त्या दोघांना देऊन मला चवथा वांटा देणे न्यायाचे नाही. कोणताही बाप आपल्या मुलांच्या बाबतीत असा अन्याय करणे शक्य नाही. तुमच्या हातून हा अन्याय करविणारा कोण तो येथेच असला पाहिजे. त्याचे नाव तरी सांगा. त्याचे काळीज बाहेर काढतो." असे म्हणत मोरू दात ओठ चावीत आपल्या वडील भावाकडे डोळे वटारून पाहू लागला.

हिरोजीने एकदा तेथे जमलेल्या मंडळी कडे पाहिले व म्हणाला–"होय! मोरू म्हणाला ते खरे आहे. मी असा अन्याय करायला निघालो त्याला कारण असलेली व्यक्ती येथेच हजर आहे. त्याचे नाव मोरेश्वर. लहानपणापासूनच मोरूची नजर पैशावर जास्त. मंदबुद्धीच्या रंगनाथाची मी बाजू घेई. ती गोष्ट मोरूला आवडत नसे. इस्टेटीचे वांटे होण्यापूर्वी माझी सहानुभूती आपल्या बाजूला वळवून घेण्यासाठी मोरूने अंब्याच्या झाडावरून पडून पाय मोडल्याचे सोंग केले. या कामी त्याला मदत करणाऱ्या शंकरला आणि वैद्याला त्याने पैसे सुद्धा चारले. प्रथम मला वाटले की मोरूचा पाय खरोखरच मोडला आहे. परंतु लौकरच मला खरं काय ते सर्व कळले. इस्टेटीचे वांटे होईपर्यंत तो पायाची पट्टी सोडणार नाही हे ओळखूनच मी वांटे करण्याची गोष्ट काढली. मला मोरूच्याबद्दल सहानुभूती वाटण्याऐवजी त्याची चीडच जास्त आली."

पाटील मोरूला म्हणाले–"काय रे, तू खरोखरच लंगडा व पंगू असशील तर तुझ्या बापाने तुझ्यासाठी म्हणून दिलेला वांटा चांगलाच आहे की! पाय नसेल तर शेत कसे रे नांगरणार तू? घरात 'स्वस्थ पडून रहा."

आपलं सोंग बाहेर पडलं व त्याचा फायदा न झाल्याचे ओळखून मोरूने पायाची पट्टी सोडली व मान खाली घालून दोन्ही पायांनी तेथून चालत निघून गेला.

नैसर्गिक इच्छा

एका देशाच्या दरबारी विदूषकाला मुलगा 'नाही नाही' म्हणता चाळीशी उलटल्यावर एक मुलगा झाला. बाप त्याला पंचप्राण्यापेक्षा जास्त मानून त्याला सुखी करण्यासाठी काय वाटेल ते करायला तयार होता. तो आपल्या मुलाला दररोज पैसे देत असे. ते पैसे खर्च करून तो मुलगा त्याला काय वाटेल ती वस्तू खरेदी करीत असे.

अशा तऱ्हेने लाडात वाढविल्याने मुलगा थोडा चढेलच झाला. मुलाचा तो चढेलपणा पाहून बापाला राग येई. एकदां त्याने जोराने त्याच्या मुस्कुटात दिली. परंतु दुसऱ्या क्षणाला बापाचे हृदय कळवळून आले. कधी मुलाला एका शब्दाने तो बोलला नव्हता आणि आज त्याने त्याच्या थोबाडीत मारली!

नंतर त्याने मुलाला जवळ ओढून घेऊन त्याला प्रेमाने एक रुपाया देत विचारले–"बाळा, तुला लागलं का रे? काय वाटलं रे तुला?" राग गेल्याचे दाखविण्याठी ते म्हणाला.

मुलाने होकारार्थी मान हलविली.

"काय वाटलं रे?" बापाने विचारले.

"तू दररोज असे मारीत राहिलास तर बरं!" मुलगा म्हणाला.

राजकन्येचे चातुर्य

विदर्भ देशाची राजकन्या रत्नमंजरी एकदा आपल्या सर्व सखीदासींबरोबर वनविहाराला गेली असतां तेथल्या सरोवरात तिने स्नान केले. ती त्या बाजूला जेव्हा जेव्हा येई तेव्हा तेव्हा त्या सरोवरात स्नान करीत असे. त्या दिवशी स्नानाला उतरण्यापूर्वी तिने आपले सर्व दागिने काढून एकाजागी ठेवले. काही वेळ जलक्रीडा करून ती काठावर आली व दागिने अंगावर घालू लागली तेव्हां करंगळीत घालायची हिऱ्याची अंगठी नसल्याचे आढळले.

तसे पूर्वी कधी झालं नव्हतं. इतर राजकन्या स्नान करीत असतां त्या बाजूला कोणी आलं तर त्याला अडवायला तिच्या सखी व दासी होत्या. अर्थात् अंगठी कोणी दासीनेच चोरलेली असणार हे स्पष्टच होते. झडती घेतली असती तर अंगठी मिळाली असती. परंतु एकटीने केलेल्या चुकी बद्दल सर्वांची झडती घेणे राजकन्येला बरे वाटले नाही. कोणाला ही न विचारतां न दुखविता चोर कसा मिळणार?

गावात प्रश्नांची उत्तरे सांगणारे ज्योतिषी होते. कोठे चोरी झाली तर गावकरी ज्योतिष्याकडून चोराचे नाव गाव विचारून घेत. ती गोष्ट राजकन्येने अनेकांच्या तोंडी ऐकली होती. तसा तिचा असल्या ज्योतिष्यांवर थोडादेखील विश्वास नव्हता. परंतु अशाच एखाद्याच्या मदतीने चोराचा शोध काढता येईल असा तिने विचार केला.

अंत:पुरातील बायका एका ज्योतिष्याचे नाव सांगून म्हणाल्या–"त्याला विचारले तर तो अंगठी कोठे आहे, हे बरोबर सांगेल." राजकन्येने कोणाला कळू न देता त्या ज्योतिष्याकडे निरोप पाठविला. तो राजकन्येला एकांतात येऊन भेटला.

… माझ्या हातातील बिलवर आज सकाळपासून दिसत नाही. कोणी काढून नेला असेल सांगू शकाल का?"

ज्योतिष्याने काही वेळ उभ्या आडव्या-रेघा काढून काहीतरी गणित केले व म्हणाला–"राजकुमारी! तो बिलवर आतांपर्यंत कित्येकाच्या हातून निघून गेलेला आहे. आणखी पंधरा दिवसांनी तो आपोआप आपल्याकडे चालून येईल."

"सगळं खोटे! माझा बिलवर चोरीला गेलाच नाही. मी फक्त तुमची परीक्षा घेण्यासाठी खोटे बोलले. तो बिलवर माझ्या दागिन्यांच्या पेटीत सुरक्षित आहे. खरी चोरीला गेली आहे ती अंगठी. ती माझ्या दासींपैकीच कोणीतरी उचलली आहे. चोराला पकडायला तुमचे ज्योतिष्य पुरणार नाही. म्हणून मी सांगेन तसे कराल का?" राजकन्येने ज्योतिष्याला विचारले.

"जी, आपण आज्ञा कराल तसं मी करायला तयार आहे." ज्योतिषी म्हणाला.

राजकन्येने त्याला जे सांगावयाचे होते ते सांगून त्याला गुप्तदाराने बाहेर पाठवून दिले. त्यानंतर काही वेळाने राजकन्येला भेटायला कोणी ज्योतिषी आल्याचे एका

राजकन्या आपल्या सर्व दासींना बोलावून म्हणाली–"माझी हरवलेली अंगठी कोठे आहे, हे सांगण्यासाठी हा ज्योतिषी येतो आहे." असे सांगून तिने ज्योतिष्याला घेऊन यायला सांगितले.

ज्योतिषी राजकन्येच्या महालात आला. राजकन्या त्याला म्हणाली–"तुम्हांला मी दोन कारणांनी बोलाविले आहे. आज सकाळी माझ्या हातातला बिलवर कोणी तरी लांबविला आहे. त्या चोराला तुम्ही धरून दिले पाहिजे. दोन दिवसांपूर्वी आणखी एक लहानशी चोरी झाली. माझ्या करंगळीतली अंगठी चोरीला गेली. ती

ज्योतिष्याने उभ्या आडव्या रेघोट्या काढून काहीतरी गणित केले व म्हणाला– "राजकुमारी आपला बिलवर कोणीसुद्धा चोरून नेलेला नाही. तो तुमच्या दागिन्यांच्या पेटीत सुरक्षितपणे ठेवलेला आहे. आपणच पेटीत तो ठेवलात आणि विसरलात!"

राजकन्येने आपल्या एका दासीला पाठवून दागिन्यांची पेटी मागविली व उघडून पाहिली तर त्यात बिलवर होता. तो बाहेर काढून आश्चर्य वाटल्याचे सोंग करून राजकन्या म्हणाली–"तुमचं ज्योतिर्गणित खरं दिसतं आहे. काही मंत्र आहे तुमच्या जवळ. तरमग तुम्ही माझी अंगठी कोठे आहे, हे देखील सांगा. ती चोरणारी व्यक्ती अंत:पुरातलीच असेल तर त्या व्यक्तीची मानच जाईल आज!"

"चोराला इतकी कडक शिक्षा तुम्ही करणार असाल तर चोराचे नाव सांगून त्याचा जीव घ्यायला कारण होण्याची माझी इच्छा नाही. लहान मोठी शिक्षा करणार असाल तर मी तत्क्षण त्याचे नाव सांगतो." ज्योतिषी म्हणाला.

"चोराने स्वत:चा अपराध आधी कबूल केला तर मी तुमच्या समाधानासाठी त्याला क्षमा सुद्धा करीन. परंतु तुमच्या तोंडून चोराचे नाव कळलं तर त्यानंतर मात्र शिरच्छेदाची शिक्षा होणारच." राजकन्या म्हणाली. ती ते म्हणाली त्यानंतर लगेच सुनंदिनी नावाची दासी राजकन्येचे पाय धरून रडत म्हणाली–"माझी अक्कल चरायला गेली होती, म्हणून हे कृत्य माझ्या हातून घडले. ही लहानशी अंगठी माझा जीव घेईल असे मला स्वप्नातही वाटले नव्हते."

"शिक्षा ही अंगठीच्या किमतीवरून ठरत नाही. स्वामिद्रोहाबद्दल आहे. तुला अंगठी पाहिजे होती तर माझ्याकडे मागायची होतीस. काहीतरी कारण काढून दिली नसती का? आतां यापुढे असलं काम पुन्हा करू नकोसं." असे सांगून राजकन्येने दासीला क्षमा केली आणि ज्योतिष्याला बक्षिस देऊन निरोप दिला.

चीनच्या राजकन्येचे लग्न

फार प्राचीन काळातली गोष्ट आहे, चीन देशातल्या एका प्रदेशात एक राजा राज्य करीत असे. त्याला एकुलती एक नात होती आणखी कोणी जवळेचा नातेवाईक नव्हता. नातीचे नाव होते स्यूची. ती तीन वर्षांची मुलगी असतांनाच तिचे आई वडील दोघे ही परलोकी गेले. राजाने तिला फार प्रेमाने तेव्हांपासून लहानाचे मोठे केले.

स्यूची अत्यंत लावण्यवती तर होतीच, त्याच बरोबर विविध कलात व शास्त्रात तिने प्राविण्य संपादन केले होते. तीच सिंहासनाला वारस होती. तिला सोळावे वर्ष लागताच राजाने तिच्या विवाहाची तयारी सुरू केली. तिच्यासाठी उत्तम वर शोधून ठरविण्यासाठी राजाचे दूत चहुंदिशी पाठविण्यात आले. तिच्या बरोबर राज्यसुद्धा सहजी प्राप्त होईल म्हणून देशातलीच तरुणमंडळी तिच्याशी विवाह करण्यास तयार झाली.

तरुण वर योग्य मिळावा यासाठी राजाने त्याच्यासाठी परीक्षा ठेवून स्यूचीशी विवाह करण्या व्यतिरिक्त सर्व राज्याची जबाबदारी घेण्याची लायकी असलेल्या तरुणालाच निवडायचे ठरविले. देशातले तरुण व इतर देशातले तरुण मिळून पंचवीस एक उमेदवार होते.

परंतु स्यूचीने त्यापूर्वीच एका तरुणाला मनाने वरले होते. तो होता प्रधान मंत्र्याचा मुलगा चू वांग. तो सुंदर होता आणि विद्यासंपन्न होता. शिवाय राजनीतीतही निपुण होता. स्यूची व तो दोघं लहानपणापासून बरोबर खेळली होती. त्या दोघांचा विवाह झाला तर किती बरं होईल, असंच सर्वांना वाटे. परंतु राजाने परीक्षा ठेवली होती. राजा त्याने ठेवलेल्या परीक्षेत न

उतरणाऱ्या तरुणाशी नातीचा विवाह करून देणे त्याला मुळीच मान्य नव्हते.

त्याने ठेवलेल्या परीक्षेत प्रथम स्थान होते रूप व सौंदर्याला व उत्तम शरीरयष्टीला.

राजकुमारीशी विवाहाच्या इच्छेने आलेल्या पंचवीस एक तरुणांपैकी फक्त दहाच या पहिल्यापरीक्षेत निवडले गेले. बाकी पंधरा जण आले तसे परतले. निवडलेल्या दहा जणात चू वांग होता.

नंतर क्रमाने युद्ध कौशल्याची आणि विविध खेळांची व सहनशक्तीची आणि प्रसंगावधानाची परीक्षा झाली. धर्तुविद्येतच सहा जण हारले आणि चार जणच उरले. ती फार कडक परीक्षा होती. काही दिवस नुसते चालणे, दोरीच्या सहाय्याने कडा चढून जाणे वगैरे परीक्षांत आणखी एक जण मागे पडला. आता तिघेच उरले.

धैर्य व साहसाच्या परीक्षेसाठी तिघांना तीन निरनिराळ्या गुहांत एकेकट्याला ठेवण्यात आले. त्यात भुते असतात असे सांगण्यात आले. दुसऱ्या दिवशी उजाडण्याच्या सुमारास एक जण बेशुद्ध होऊन पडलेला आढळला. सरते शेवटी सर्व परीक्षा पार करून आलेले दोघेच उरले. त्यांत मंत्र्याचा मुलगा चू वांग हा एक आणि दुसरा दूर देशाचा एक राजकुमार हुवांग खो हा होता. दोघेही स्यूचीशी विवाह योग्य ठरले. परंतु एकीशी दोघांचे लग्न होणे शक्य नव्हते म्हणून दोघांमध्ये

[illegible] दाखवील त्याच्याशी स्यूचीचे लग्न करून देईन असा राजाने आपला निर्णय सांगितला. राजाला ह्या परीक्षेची सूचना दरबारी जादुगार चुंगचिंग याने केली होती. त्याची स्यूची व चू वांग दोघांवर फार माया होती. त्या दोघांचे लग्न व्हावे असे त्याला फार वाटत होते.

राजाने दोघां प्रतिस्पर्धांना बोलाविले व म्हणाला–"तुमच्यापैकी जो कोणी काही अद्‌भुत करून दाखवील त्याच्याशी मी स्यूचीचा विवाह करून देईन.'

चू वांग त्या पूर्वीपासूनच चंग चिंग याच्या जवळ जादू शिकत होता आणि त्यात त्याने चांगले प्राविण्य संपादन केलें होते. परंतु हु वांग खोला तशी जादू काही येत नव्हती. त्याने लहान लहान हातचलाखीचे काही प्रयोग करून दाखविले. परंतु त्यात अयशस्वी होऊन बाजूला झाला. हारला तरी तो घरी निघून गेला नाही. चू वांग दुसऱ्या दिवशी कोणते दिव्य करून दाखवितो ते बघण्यासाठी थांबला.

दुसऱ्या दिवशी स्यू ची दरबारात हजर होती. चू वांग आपल्याबरोबर दोन फूट लांब एक रेशमी दोरी घेऊन आला. त्याने त्या दोरीची दोन्ही टोके स्यू चीच्या दोन्ही हाताला बांधली. त्याने तिला एक बांगडी द्यायला सांगितले. तिच्या हातात बांगड्या नव्हत्या म्हणून तिने तिची बांगडी आपल्या दासी कडून मागवून त्याला देवविली.

त्यानंतर स्यूचीचे दोन्ही हात कोपरांपर्यंत एक टॉवेल टाकून झांकण्यात आले. चू वांगने आपल्या हातातली बांगडी दरबारी जादुगाराला देऊन ती विहिरीत टाकायला सांगितले. चुंग चिंगने काही जणांना बरोबर घेऊन जाऊन बांगडी विहिरीत टाकली व परत आला.

"काय हो, तुम्ही स्यूचीची बांगडी खरोखरच विहिरीत टाकलीत का?" असे चू वांगने चुंग चिंगला विचारले.

त्याने होकारार्थी मान हलविली.

ते कसे शक्य होईल? स्यूचीशीच माझे लग्न व्हावे असा विधिनिर्णय खरोखरच असेल तर तिची बांगडी तिच्याच हातात असेल. महाराज, मेहरबानी करून तिच्या हातावरचा टॉवेल काढता का?" चू वांग म्हणाला.

टॉवेल काढला तेव्हां स्यूचीच्या मनगटांना बांधलेल्या रेशमी दोरीला बांगडी लोंबत असलेली दिसली. ते पाहून सर्व आश्चर्यचकित झाले. हू वांग खोने अत्युत्साहाने पुढे येऊन चू वांगचे मनःपूर्वक अभिनंदन केले.

राजाच्या नातीचे प्रधानाच्या मुलाशी थाटामाटाने लग्न झाले.

चू वांगने जी जादू म्हणून दिव्य करून दाखविले त्यातलं गुपित एवढेच की चू वांग, स्यूची आणि चुंग चिंग या तिघांनी मिळून जुळवून आणलेले ते एक नाटक होते. स्यूचीने बांगडीच्या जोडीतली एक बांगडी आपल्या कोपराजवळ आणून ठेवली होती व तिच्यावर लांब हाताचे पोलके घातले होते. जोडीतली दुसरी बांगडी तिने आपल्या दासीकडून आणविली. तिच्या दोन्ही हातांना रेशमी दोरी बांधून त्यावर टावेल टाकला तेव्हा तिने तिच्या हाताच्या वरच्या बाजूला असलेली बांगडीखाली सरकवली आणि दोरीत आणून ठेवली.

हीच जादू प्रधानाच्यां मुलाने केली होती. लग्न वगैरे झाल्यावर स्यूचीने दरबारी जादुगाराचा फार मोठा सत्कार केला.

सचोटी

पद्मपुरी राज्याच्या सिंहासनावर अग्निपण नावाचा राजा राज्य करीत असता राज्यात सर्वत्र सुखशांती नांदत होती, खजिना नेहमी भरलेला असे. परंतु राजा खजिनदारावर हजार डोळ्यांनी नजर ठेवीत असे. त्यांनी द्रोह केलेला आढळला की त्यांना शिक्षा करून नवीन खजिनदार नेमत असे.

मल्लिकार्जुन नावाचा एक नवा खजिनदार नुकताच नेमला होता. राजा सामान्य नागरिकाचा वेष करून काळोख पडल्यावर मल्लिकार्जुनाकडे गेला व म्हणाला–"आपल्याला भेटायला आलो आहे."

एक दिवा लावून हिशोब करीत बसलेला खजिनदार म्हणाला–"क्षणभर थांबा. हातांतलं काम पुरं करतो." असे सांगून त्याने हिशोब पुरा केला व दिवा मालवून व नंतर दुसरा एक दिवा लावून विचारले–"बोला, माझ्याशी आपलं काय काम आहे?"

राजाने चकित होऊन विचारले–"तुम्ही तो दिवा मालवून हा दिवा कां लावलात?"

"खजिन्याच्या कामाला खजिन्याचा दिवा वापरला. माझ्या स्वतःच्या कामासाठी स्वतःचा दिवा लावला." मलिकार्जुन म्हणाला.

आपल्याला इमानदार खजिनदार मिळाल्याबद्दल राजा फार खूष झाला.

चोराची हृदयपालट

महेंद्रपुरीचा राजा एक समर्थ शासकच होता, परंतु त्याच्या राज्यात आकस्मिकपणे चोरांचा सुळसुळाट वाढला. एकाही चोराचा पत्ता लागेना. चोरांच्या राहण्याची जागा कोठे तरी जंगलात असावी असे मात्र वाटत होते. कारण जंगलातून येणाऱ्या लोकांनाच ते लुटीत.

राजाने आपल्या दहा निवडक सैनिकांना जंगलात कोठे चोर दिसतात का पाहून यायला पाठविले. तिसऱ्या दिवशी ते सर्व परत आले तेव्हां सर्वांचे मुंडन झाले होते. परंतु एका गोष्टीची माहिती काढून ते आले. त्यांना चोरांच्या नायकाचे नाव कळले.

त्यानंतर चोरांना धरून आणायची प्रतिज्ञा करून प्रधानाचा मुलगा गेला. तिसऱ्या दिवशी तो परत आला तेव्हां त्याच्या हातात बांगड्या होत्या व चोळी पोलके व लुगडे नेसून तो आला होता. परंतु त्याला हे कळले की जंगलात चोरांचा नायक कोणत्या बाजूला राहतो.

त्यानंतर राजाने चोरांना धरून आणायला आपल्या सेनापतीला पाठविले. तो परत आला तो एका गाढवावर. त्याला कोणीतरी गाढवाच्या पाठीवर बसवून बांधून ठेवले होते. त्याच्या अंगावर होळीत रंग उडवितात तसा रंग उडविलेला होता. परंतु तो चोराच्या घराचा दिंडी दरवाजा प्रत्यक्ष पाहून आला होता.

या खेपेस राजाने स्वतःच चोरांना धरून आणण्यासाठी कंबर बांधली व जंगलात गेला. तो लाकूडतोड्याचा वेष करून गेला. आतापर्यंत चोरांना धरून आणण्यासाठी गेलेल्यांनी जी माहिती आणली होती त्याचा पूर्ण उपयोग करून तो सरळ चोराच्या नायकाच्या घरात शिरला.

त्या वेळी चोरांचा नायक महेंद्र चोरी करायला बाहेर गेलेला होता. त्याचा तान्हा मुलगा झोपलेला होता. राजाने घरात शिरून महेंद्राच्या बायकोला कसलं-तरी औषध हुंगवून बेशुद्ध केले आणि तिच्या मुलाला उचलून घेऊन राजवाड्यात आला.

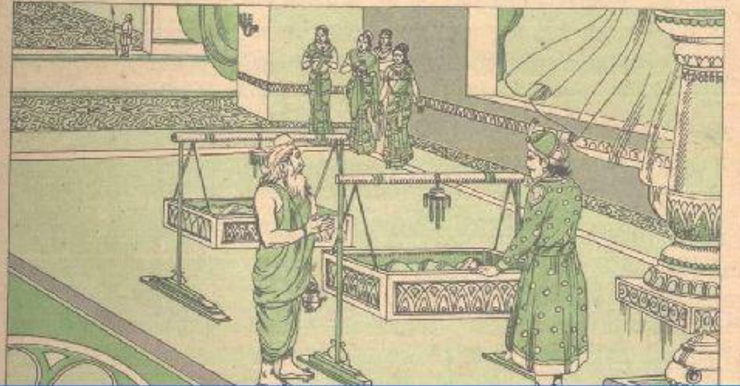
चोरांच्या नायकाने आपल्या मुलाचा खूप शोध काढला व तो राजवाड्यात आहे हे कळल्यावर म्हाताऱ्या संन्याशाचे सोंग करून राजाच्या दर्शनासाठी आला.

राजाने संन्याशाचे प्रेमादरपूर्वक स्वागत केले, परंतु तो काहीतरी काळजीत पडल्यासारखा दिसत होता. संन्याशाने, राजाला त्याला काही काळजी करण्यासारखे झाले आहे का, विचारले. राजा संन्याशाला आत घेऊन गेला आणि त्याला दोन निरनिराळ्या पाळण्यात झोपलेल्या दोघां मुलांना दाखविले. दोघे बेशुद्धावस्थेत पडून होते.

त्या दोघां मुलांपैकी एक त्याचा मुलगा आहे, हे चोराने ओळखले.

"ही दोन मुलं जुळीं, म्हणजे एकाच आईची मुलं दिसत नाहीत? काय झालं आहे त्यांना?" चोराने राजाला विचारले.

राजा महेंद्र चोराच्या मुलाला उचलून घेऊन आल्याचे सांगून म्हणाला–"मी या मुलाला उचलून घेऊन आल्यानंतर चोऱ्या थांबल्या खऱ्या, परंतु चोर मुलाच्या शोधार्थ या बाजूला आलेला दिसला नाही. नंतर माझ्या मुलाला व चोराच्या मुलाला

दोघांना कसला तरी भयंकर ताप आला आहे. वैद्य या आजाराच्या निवारणार्थ कसलीशी मुळी आणायला जंगलात गेले आहेत."

इतक्यात एक वैद्य एक औषधी मुळी घेऊन घाईघाईने आला व म्हणाला– "महाराज, मुळी मिळाली, परंतु थोडीच आहे, एका रोग्यापुरती. एका मुलापुरेसे औषध तयार केले आहे. ते युवराजांना देतो."

राजा लगेच म्हणाला–"नको, नको! पहिल्याने दुसऱ्या मुलाला द्या. नंतर आणखी औषध मिळाल्यावर युवराजांना द्या."

वैद्याने चकित होऊन राजाने सांगितले तसे केले.

चोरांचा नायक महेंद्र संन्यासी वेषात हे सर्व पहात व ऐकत होता. त्याने महाराजांना विचारले–"हे काय, महाराज? आपल्या मुलापेक्षा चोराचा पोर मोठा का? समाजकंटकाच्या मुलाला वाचविणे जास्त महत्वाचे आहे का?"

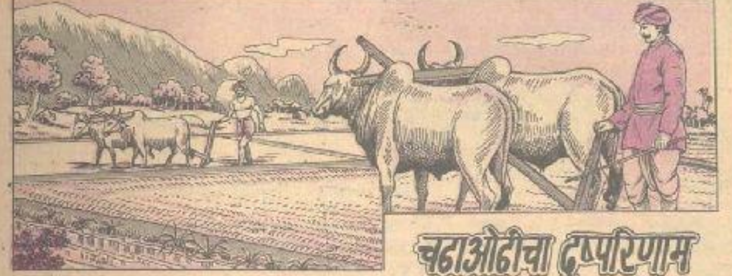
"हे मूल समाजकंटक नाही, निष्पाप आहे. मी चोरासारखा त्या मुलाला उचलून घेऊन आलो. चोर मिळाल्यावर मी या मुलाच्या आईच्या हातात याला सुस्थितीत पोचते केले तरच मला चोराला अपराधी ठरवून शिक्षा करण्याचा अधिकार आहे. माझ्या भाग्याने माझा मुलगा यथावेळी बरा होईलच." राजा म्हणाला.

"मीच तो अट्टल चोर महेंद्र, महा पापी, मी अपराधी आहे!" असे म्हणत चोराने महाराजांचे पाय धरले.

मध्यंतरी आणखी एका जंगलात हवी असलेली मुळी मिळाली. तिचे औषध देऊन युवराजाची तब्येत सुद्धा सुधारली. दोघे मुलगे आजारातून चांगले बरे झाले.

महेंद्रने आपल्या सर्व अनुयायांसह त्याने लुटलेल्या सर्व दौलतीसह महाराजांच्या आश्रयाला शरण मागितले. राजाने त्या सर्वांना माफ करून त्यांच्या उदरनिर्वाहासाठी त्यांना धंदा लावून दिला.

चढाओढीचा दुष्परिणाम

एका गावात सोमू आणि श्यामू नावाचे दोघे शेतकरी परिस्थितीप्रमाणे मित्रासारखेच परस्परांशी बोलत व काम करीत. त्यांची घरे व शेते शेजारी शेजारीच होती. दोघे मिळून शेतावर जात व मिळूनच संध्याकाळी घरी परत येत. अशा-तऱ्हेने जोडीने काम करीत असल्यामुळे दोघे घनिष्ट मित्रासारखेच वाटत. परंतु त्यांच्या मनात मात्र तो मैत्रीभाव नव्हता. प्रत्येक नहल्यावर दहल्या टाकण्याच्याच प्रयत्नात असे. प्रत्येक जण स्वार्थबुद्धीने परस्परांना फसवाफसवीच करी. दोघे एकाच तऱ्हेचे पीक काढीत व एकाहून दुसरा जास्त चांगले पीक काढण्यासाठी चढाओढ करी.

सोमूच्या शेताहून श्यामूचे शेत थोडे खालच्या बाजूला होते. म्हणून सोमूने शेताला लावलेले पाणी श्यामूच्या शेताला सुद्धा सहजी मिळत असे. मुख्य करून पाणी कमी होऊ लागले की सोमू आपल्या शेतातले पाणी श्यामूच्या शेतात सोडीत असे. दोघे कधी कधी परस्परांच्या कामाबद्दल दोषही दाखवीत. परंतु सोमूला काही करता येत नसे. दोघांच्या शेतांमध्ये जो बांध होता तो सोमू पुष्कळ काळजीपूर्वक पाही. तरी कधी कधी उंदीर भोके पाडीत व श्यामूच्या शेतात नेमके पाणी जाई. पाणी कमी असूनही सोमूला त्यामुळे नाइलाजाने तसेच नांगरावे लागे. ते पाहून श्यामू त्याला ऐकू जाईल इतक्या मोठ्याने चिडविण्यासाठी हसे.

हळू हळू दोघांचे परस्परांशी बोलणे बंद झाले.

एकदां दोघांनी आपापल्या शेतात मका लावला. पीक हाताला येण्याची वेळ आली तेव्हा दोघांनी आपापल्या शेतात माचे

बांधले व पाहरा देऊ लागले. थंडीचे दिवस होते आणि एके दिवशी फारच थंडी पडली होती. स्वतःच्या पिकाबरोबर आपल्या पिकावरही श्यामूने पाहरा द्यावा असे सोमूला वाटले. म्हणून त्याने गवताचे एक बाहुले केले व त्याला आपला अंगरखा घालून धोतर नेसवले व माच्यावर उभे करून ठेवले. नंतर स्वतः कांबळे अंगावर घेऊन घरी जाऊन झोपला.

दररोज तो तसेच बाहुले मांच्यावर उभे करून ठेवून पहाटे येऊन ते उतरवून ठेवू लागला. ते बाहुले आहे हे न कळल्यामुळे श्यामूच दोन्ही शेतांची राखण

काही दिवस लोटल्यावर श्यामूची बायको त्याला म्हणाली–"सोमू रात्रभर घरी छान झोपतो. तुम्हांला त्याने राखण करायाला ठेवले आहे वाटते?"

श्यामूला बायको म्हणाली ते खरे वाटले नाही. "दोघांचे भांडण लावतेस होय? रोज सकाळी दोघे भेटतो. रात्र भर परस्परांना पाहतो आणि राखण करतो. म्हणून तर मी घरी झोपायला येत नाही." श्यामू बायकोला म्हणाला.

तरी श्यामूच्या मनात एक विचार आला. सोमू रात्रभर उभा राहून राखण करतो आहेच. मग त्याला कळू दिल्या शिवाय घरी जाऊन झोपायला काय हरकत आहे?

असा विचार करून श्यामू मांजराच्या पावलांनी मांच्यावरून उतरला व एके दिवशी रात्री घरी आला. तेव्हा त्याला सोमूच्या घरातून हसण्याचा पुरुषी आवाज ऐकू आला.

"तो सोमूचाच आवाज! तो दररोज रात्री घरीच तर असतो, म्हणून मी सांगितले तर तुम्हांला ते खरे वाटले नाही. आतां तरी कळलं का?" श्यामूची बायको म्हणाली.

"तुझं तोंड! अग मी स्वतःच्या डोळयांनी माच्यावर सोमूला उभा पाहिला'

बोलावूनच आणतो आणि ही शंका मिटवितो." असे म्हणत श्यामू शेतावर धावत गेला. आणि हाक मारू लागला– "अरे सोमू! जरा आपल्या घरी जाऊन पहा तर तिकडे काय भानगड आहे ती?"

माच्यावरचे गवताचे बाहुलं हललंसुद्धा नाही. श्यामूने माच्यावर चढून बाहुले पाहिल्यावर मनात म्हणू लागला– "आपल्याला या दुष्टाने असं फसविलं का इतके दिवस? माझ्याकडून स्वतःचे काम काढून घेत राहिला! बायकोने सांगितलं, पण आपल्याला ते खरं वाटलं नाही. आता एकच उपाय आहे. इतके दिवस सोमूने केलेलं आपण त्या पूर्वीपासूनच करीत आलो आहो, याची बतावणी केली पाहिजे."

श्यामूने सुद्धा गवताचे एक बाहुले करून त्याला आपले कपडे घालून ते मांच्यावर उभे करून ठेवले आणि घरी जाऊन झोपला. तो सुद्धा सोमूसारखा उजाडण्याच्या आत शेतावर जाऊन बाहुले उतरवून ठेवू लागला.

पीक कापायला झालं तोपर्यंत दोन्ही शेतांची राखण गवताची बाहुलीं करीत राहिली. एके दिवशी मध्यरात्रीच्या सुमारास चोर शेतात शिरले. माच्यावरची बाहुली पाहून व राखणदार आहेत असे वाटून ते जरा आडवे झाले की लगेच शेत कापून नेता येईल या विचाराने शेतातच दबा धरून बसून राहिले. कोंबडा आरवण्याची वेळ झाली तेव्हा सोमू व

श्यामू आले व माच्यांवर चढून त्यांनी बाहुली काढली व त्यांच्या जागेवर स्वत: उभे राहिले. चोरांनी ते सर्व पाहिले.

वस्तुस्थितीची चोरांना चांगली कल्पना आली, म्हणून दुसऱ्यादिवशी रात्री चोरांनी येऊन निश्चितपणे सर्व कणसे कापून घेतली आणि पसार झाले. जाते वेळी श्यामूच्या माच्यावरून बाहुले काढून सोमूच्या माच्यावरच्या बाहुल्यासमोर ते उभे करून ठेवले नंतर दोघांच्या तोंडांत एकेक काडी सुलगावून ठेवली व निघून गेले.

थोडया वेळाने श्यामू शेतावर आला. येताच त्याला त्याचे बाहुले सोमूच्या माच्यावर उभे दिसले आणि दोन्ही बाहुलीं बिडी पीत गप्पा मारीत उभी असल्यासारखी दिसली. तो घाबरून घरी पळत गेला. त्याला वाटेत सोमू भेटला. त्याने विचारले– "काय झालं रे श्यामू? चोर शिरले का?"

श्यामूने स्वत: केलेली लबाडी सांगून टाकली व म्हणाला–"दोन्ही बाहुली तुझ्या मांच्यावर गप्पा मारताहेत." दोघे आश्चर्य चकित झाले. शेतावर गेले व ते दृश्य प्रत्यक्ष पाहून म्हणू लागले–"हीं भुताटकी दिसते आहे!" पाहतां पाहतां दोनी बाहुली एकाएकी जळू लागली.

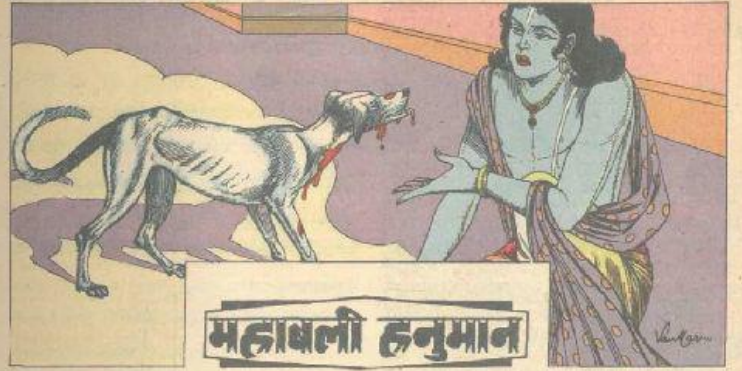
सोमू व श्यामू परस्परांकडे पाहून 'बापरे!' म्हणाले. त्यांच्या तोंडावाटे शब्दच उमटेना. आणखी काही वेळाने छान उजाडल्यावर चोरांनी सर्व कणसे कापून नेल्याचे कळले.

"आपल्या दोघांच्या अकलांच्या चढाओढीचा हा परिणाम झाला तर!" सोमू म्हणाला.

"आतां यापुढे आपण दोघांनी दुसऱ्याहून आपण जास्त शाहणे आहो, हे दाखवायचे नाही." श्यामू म्हणाला.

दोघांमध्ये परस्पर प्रेम व विश्वास असता तर दोघे पाळीपाळीने दोघांच्या शेताची राखण करू शकले असते आणि दोघे घरी जाऊन स्वस्थपणे झोपू ही शकले असते. मेहनतीचे फळ त्यांना उपभोगतां आले असते.

महाबली हनुमान

रामराज्यात न्याय मिळविण्यासाठी कमी जास्त काही करण्याची गरजच नसे. सरळ राजदरबारी जाऊन आपले गाऱ्हाणे निवेदन करता येत होते व न्याय मिळविणे शक्य होते. एके दिवशी रात्री एक कुत्रा रक्तबंबाळ स्थितीत प्राण कंठाशी आले असता रामाच्या राजवाड्यासमोर उभा राहून भुंकू लागला.

राम उठून बाहेर आला आणि कुत्र्याला कुरवाळून त्याला त्याने उगा केले. त्याच्या वेदना कमी झाल्या व तो म्हणाला– "रामा! एका तरुण माणसाने मला इतकं मारलं आहे की मी थोड्याच वेळाने मरणार आहे. त्याला काही कामधंदा नसल्यामुळे तो गावात भटकतो आहे. त्याला एखाद्या मोठ्या देवळाचा व्यवस्थापक कर, असे निवेदन करायला मी आलो आहे."

रामाने चकित होऊन त्याला विचारले– "त्याला मृत्यदंडाची कठोर शिक्षा द्यायला सांगायचं सोडून त्या अपकाऱ्यावर उपकार करायला सांगतो आहेस का?"

"त्यात विशेष असं काही नाही. मी मागच्या जन्मी एका मोठ्या देवळाचा प्रमुख अधिकारी व मुख्य पुजारी होतो. धर्मार्थं आलेलं सर्वं गडप करून वाटेल ती कुकर्मे केली. त्यामुळे कुत्रा होऊन जन्मलो. त्या तरुण मुलाला कुत्रा होऊन माझ्यासारखेच कष्ट सहन करावे लागावेत असे मला वाटले होते. परंतु तुझ्या पतितपावन अशा स्पर्शाने माझ्या मनातली सूडबुद्धी

नष्ट झाली. मला उत्तम गती प्राप्त होणार आहे." असे म्हणत त्या कुत्र्याने प्राण सोडला. त्यानंतर त्या तरुण मुलाला ते सर्व कळले व त्याला पश्चात्ताप झाला.

* * *

अश्वमेध यज्ञ संपल्यावर रामाने काही काळ राज्य केल्यानंतर एके दिवशी यम ब्राह्मण' रूप घेऊन आला व म्हणाला– "रामा! तुझ्याशी मला एकांतात बोला-वयाचे आहे. आपण दोघे बोलत असतां मध्येच कोणी आला तर त्याचा शिरच्छेद झाला पाहिजे!"

रामाने ते मान्य करून लक्ष्मणाला ते

उभा करून यमाबरोबर एकांतस्थानी बोलायला गेला.

यम म्हणाला–"रामा, तू महाविष्णू आहेस. तू ज्या कार्यासाठी अवतार घेतलास ते पूर्ण झाले आहे. सीता लक्ष्मी होऊन माहेरी क्षीरसागरात तुझी वाट पहात आहे. शेषनाग व शंखचक्र हे तुझी भावंडे होऊन जन्मले त्यांच्यासह तू आता क्षीरसागरात परतले पाहिजेस."

त्याच वेळी दुर्वासा ऋषी घाईघाईने येऊन लक्ष्मणाला म्हणाले–"मला आत्ताच्या आता रामाला भेटायचे आहे! नाही तर रघुवंशाचा नाश होईल, असा शाप देईन!"

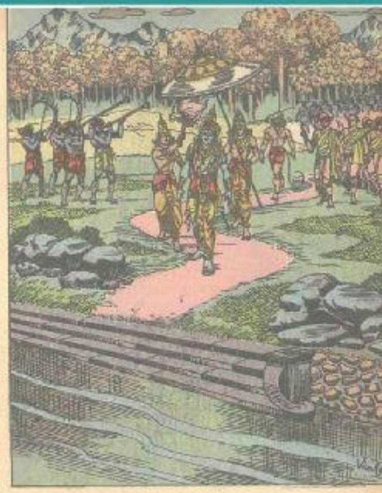
वंशनाश होण्यापेक्षा आपला शिरच्छेद झालेला पत्करला असा विचार करून लक्ष्मण दुर्वासा ऋषी भेटायला आले असल्याची बातमी द्यायला आत गेला. तत्क्षण यम अंतर्धान पावला.

रामाने वचन दिल्याप्रमाणे लक्ष्मणाला शिरच्छेदाची शिक्षा करण्याचे ठरविले. वडीलधाऱ्यांनी सल्ला दिला की हद्दपारीची शिक्षा ही शिरच्छेदा इतकीच कठोर शिक्षा आहे. म्हणून लक्ष्मणाला ती शिक्षा करावी. ते सर्व ऐकून लक्ष्मणाने स्वतःच राजधानी-बाहेर अयोध्येची सरहद्द पार करून सरयू नदीत प्रवेश करून अवतार समाप्ती

लक्ष्मणाने सरयू नदीत प्रवेश केल्यावर रामाने भरत व शत्रुघ्नाला बोलावून सर्व सांगितले व लवकुशांच्या राज्याभिषेकाची सर्व तयारी करायला सांगितली. अयोध्या नगरी तोरणे व पताका बांधून सजविण्यात आली. घरोघरी रेशमी वस्त्रे, दागदागिने आणि हळदीकुंकू पाठविण्यात आले.

रामाने लवकुशांचा राज्याभिषेक करून हनुमंताला बोलाविले व म्हणाला– "हनुमंता! मी दीर्घकाल राज्य केले आणि आता विश्रांती घ्यावी, म्हणतो. मी असलो काय की नसलो काय तू लवकुशांवर नजर ठेव व त्यांना कोणतीही उणीव भासू नये याची काळजी घे. राज्याच्या रक्षणाचा सर्व भार मी तुझ्यावर टाकीत आहे. तू दोघांचा पालक आहेस, ते चुका करतील त्या सुधारण्याची जबाबदारी तुझी."

रामाने सरयू नदीवर जाण्यासाठी एका मोठ्या मिरवणुकीची तयारी केली. त्या दिवशी महोदय पर्वदिन होता. मंगलवाद्ये वाजू लागली. ब्राह्मण वेदपाठ करू लागले. शिंग फुंकले गेले आणि राम सरयू तीरी प्रस्थान करण्यासाठी निघाला. भरताने श्वेत छत्र रामाच्या डोक्यावर धरले आणि शत्रुघ्नाने चवरी धरली. दुतर्फा वाड्यातून सौभाग्यवती स्त्रिया पुष्पवृष्टी करीत होत्या. हनुमान देहभान विसरून रामाच्या पाठी-

मागून मंदगतीने एकेक पाऊल टाकीत चालत होता. राम सरयू नदीवर कशासाठी जात आहे हे न कळल्यामुळे प्रजा परस्पर निरनिराळे तर्क करीत हळू हळू चालत होती. मिरवणूक सरयूनदीतीरी पोचली.

राम सरयू नदीत उतरला. भरताने शंख वाजविला. शत्रुघ्नाने कापूर लावून रामाला ओवाळले. ब्राह्मण सामवेदाचा पाठ उच्च स्वराने करू लागले. मंगल वाद्यांच्या नादाने सर्व दिशा दुमदुमून गेल्या. भरत व शत्रुघ्नसुद्धा नदीत उतरून रामाच्या दोन्ही बाजूला उभे राहिले.

राम हळूहळू नदीत पुढे जात खोल पाण्यात गेल्यावर प्रजेला आशीर्वाद देण्या-

साठी उजव्या हाताचा तळहात उभा करून म्हणाला–"आनंदाने सर्व आपापल्या घरी जा. सुखासमाधानाने रहा!"

सरयू नदीच्या काठावर प्रजा मूर्तिवत उभी राहून मौनपणे ते दृश्य पहात होती. लवकुशांच्या शेजारी उभा राहून हनुमान स्वत:ला आवरू न शकल्यामुळे गदगद कंठाने म्हणाला–"रामा! थांब! तुझ्या आधी मी नदीला हा देह सोंपवितो. तू नसशील तर मी कशाला जगायचं?" असे म्हणत छाती बडवीत त्याला नदीत उतरू लागलेला पाहून राम नाकावर बोट ठेवून त्याला म्हणाला–"हनुमंता! अरे तू चिरंजीवी आहेस! मी तुला सांगितले होते ते सर्व विसरलास का? लवकुशांना घेऊन लौकर परत फीर!"

हनुमान लवकुशांना घेऊन राजवाड्यात परतला.

राम सरयू नदीत आणखी खोल पाण्यात गेला व अदृश्य झाला. रामाच्या पाठोपाठ भरत व शत्रुघ्न नदीत अदृश्य झाले. रामावतार समाप्त झाला.

क्षीरसागरात लक्ष्मण त्यापूर्वीच पोचून आदिशेष होऊन स्थिर झाला होता. पृथ्वीच्या पोटातून सीता लक्ष्मी रूपे शेषनागाच्या पाठीवर बसली होती व विष्णुरूप घेऊन येणाऱ्या रामाची वाट पहात होती. राम विष्णुरूप धारण करून शेषनागाच्या पाठीवर येऊन बसला. भरत व शत्रुघ्न शंखचक्र होऊन त्याच्या हातात येऊन बसले. लक्ष्मी विष्णूचे पाय चेपू लागली.

*   *   *

एके दिवशी लवकुश सिंहासनावर बसले असतां माता पित्याची आठवण झाल्यामुळे त्यांच्या डोळ्यातून अश्रुधारा वहात होत्या. ते पाहून हनुमान त्यांचे सांत्वन करीत म्हणाला–"तुम्ही रघुवंशाचे दीपक आहांत. तुम्ही स्वत:ला सावरून राज्याचे पालन केले पाहिजे, असे दु:ख करीत बसणे शोभते का? तुम्हांला कधी सीतारामांना भेटावेसे वाटेल, तेव्हां मला सांगा. मी त्यांचे दर्शन घडवितो." असे म्हणत हनुमानाने आपली छाती फाडून दाखविली. त्यात स्मित वदनाने व वात्सल्याने पहात आशीर्वाद देत असलेल्या माता-पित्यांना पाहून लवकुशांना फार आनंद झाला.

कुशलव तरुण वयात आले व सर्व राज्यव्यवस्था उत्तम तऱ्हेने पाहू लागले. पूर्वेला मणिपूर येथे शुभासह कुश आणि पश्चिमेला मथुरा येथे शोभासह लव राहून दोन्ही दिशांना शांती व सुखासमाधानाने राज्य करू लागले.

त्या सुमारास देशावर एकाएकी एक फार मोठे संकट येऊन कोसळले. राक्षसांहून ही जास्त क्रूर घोरकली नावाचा नररूप राक्षस शक, कुषाण, पाषाण वगैरे डोंगरी जातींच्या टोळ्या घेऊन स्वारी करीत वायव्य दिशेकडून टोळधाडी सारखा देशावर चालून आला. एकाएकी झालेल्या हल्ल्यामुळे पश्चिमोत्तर प्रदेशात गोंधळ उडून गेला.

घोरकलीच्या बरोबरच पश्चिमेकडून कालकली नावाचा नररूप राक्षस मोठे थोरले आरमार घेऊन कालकेय नावाच्या समुद्री राक्षसांच्या सैन्यानिशी समुद्रमार्गे चालून आला. कालकलीच्या आज्ञेप्रमाणे कालकेय सैन्य राज्यामागून राज्यात धुमाकूळ घालीत जाळपोळ करीत आणि अलोट

धनधान्य लुटून आपल्या बेटांवर घेऊन जाऊ लागले.

प्रजा घाबरून गेली. प्रत्येक जण आपआपले घरदार व धनधान्याचे रक्षण करण्यासाठी खटपट करू लागला. तेव्हा हनुमान तेथे गेला. त्याने प्रजेला समजावून सांगितले की प्रत्येकाने स्वत:च्या पुरती रक्षणाची तयारी करणे बरोबर नाही, सर्वांनी एकजुटीने देशाचे रक्षण केले पाहिजे. रामसेना नामे त्याने सैन्य उभे केले व सर्व प्रजेला त्या सैन्यात भर्ती केले.

रामाने ज्या रामराज्याची स्थापना करून ते वाढविले त्या राज्यात सर्वत्र रामसेना उभी केली तर कोणतीही भीती प्रजेला

असण्याचे कारण नाही व कोणतेही काम करणे प्रजेला अशक्य नाही. असा प्रजेला बोध करून हनुमानाने येणाऱ्या संकटाला तोंड देण्यास प्रजेत उत्साह निर्माण केला. हनुमंताच्या नेतृत्वाखाली सर्व प्रजा घोरकली व कालकलीशी युद्ध करण्यास सिद्ध झाली. त्या वेळी हनुमान दोन्ही रणांगणावर सहस्ररूप धारण करून युद्ध करू लागला. जिकडे पहावे तिकडे हनुमानाचे दर्शन होई. म्हणून त्याला सहस्ररूप आंजनेय हे नाव प्राप्त झाले.

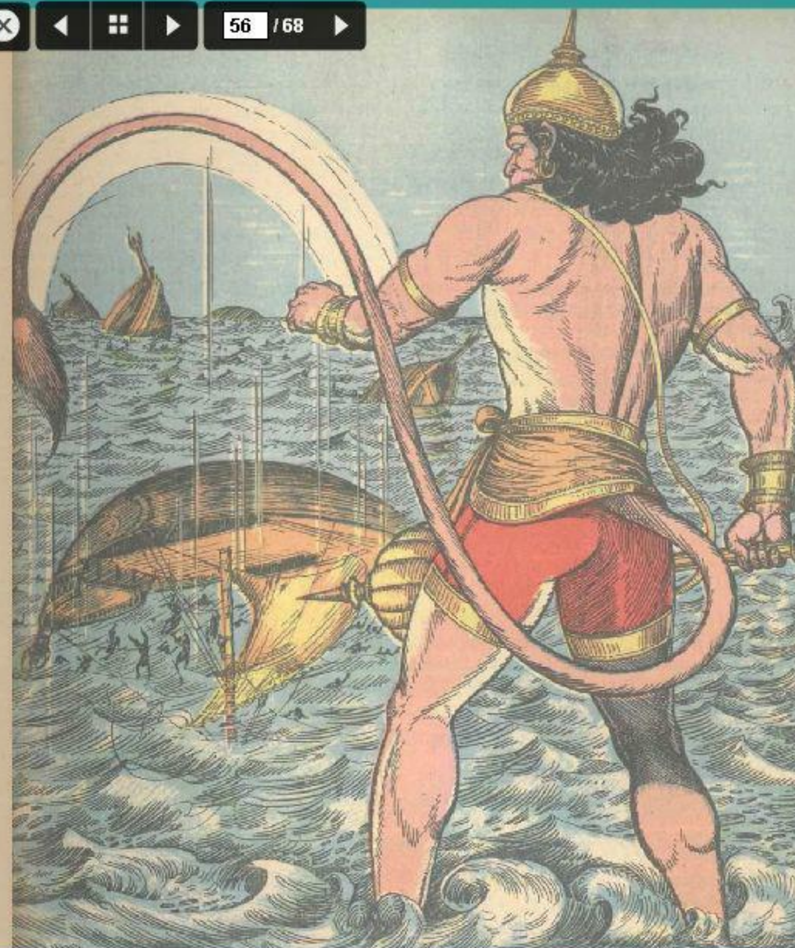
कुशने मोठा पराक्रम गाजविला. त्याने आग्नेयास्त्र सोडून घोरकलीचा वध केला. रामसेनेने त्याच्या सैन्याशी युद्ध करून त्या सैन्याचा पराभव केला.

लवने कालकलीशी युद्ध करून त्याला वारुणास्त्राचा प्रयोग करून ठार केले. रामसेनेने कालकलीच्या कालकेय सैन्याचा संहार केला. हनुमंताने आपल्या शेपटीचे वळे टाकून सर्व आरमार जमिनीत बुडवून टाकले. आरमाराबरोबर कालकेय सैन्यातले उरलेले राक्षस बुडून मेले.

अशा दोन मोठ्या युद्धात विजय मिळाल्यावर हनुमान प्रजेला म्हणाला–"रामाने जेथे राज्य केले त्या भूमीवर राहणारी प्रत्येक प्रजा लवकुशांना भावासारखी आहे व रामसेना म्हणून परस्परांना मदत करणे प्रत्येक प्रजेचे कर्तव्य आहे. कोणा एकावर संकट आले तर ते सर्वांवरचे संकट आहे, असेच प्रत्येकाने मानले पाहिजे व त्या संकटांतून मार्ग काढला पाहिजे. हीच खरी देशभक्ती होय." असा उपदेश करून हनुमानाने प्रजेच्या मनात आत्मविश्वास व परस्पर सहानुभूति उत्पन्न केली.

विजयचिन्ह म्हणून हनुमानाने दिलेल्या प्रोत्साहनाने कुशने कुशावती नावाची एक नगरी व लवने लवंतिका नावाची नगरी स्थापन केली.

लवकुश उत्तम तऱ्हेने राज्य करू लागले. त्यांच्या शौर्यपराक्रमावर हनुमंताचा विश्वास बसू लागला. ते 'रामराज्य' हे नाव चिरस्थायी करू लागलेले पाहून तो कुश-

लवांना म्हणाला–"आतां मी गंधमादन पर्वतावर परत जातो."

लवकुश मोठ्या उत्साहाने हनुमानाला गंधमादन पर्वतापर्यंत पोचवून आले.

हनुमानाने रामराज्य लवकुशांच्या देख-रेखीखाली उत्तम तऱ्हेने चालेल व त्यांच्या राज्याची सदैव भरभराहट होत राहील असा आशीर्वाद दिला. "रामसेना या नावे नवीन उभी झालेली सेना देशभर एकजूटीने राहून देशाचं रक्षण करीत राहील व तिला अशक्य असे एकही काम राहणार नाही." असे सांगून हनुमानाने त्यांना निरोप देऊन अयोध्येला परत जाण्यास सांगितले.

प्रजेने हनुमंताला प्रणाम करून हात वर करून–"महाबली हनुमान की जय" असा जयघोष केला. हनुमान गंधमादन पर्वतावर तपश्चर्या करण्यासाठी निघून गेला.

लवकुश व त्यांचे वंशज 'रामराज्य' हे नाव चिरस्थायी करून आणि रघुवंशाची

राहिले.

हनुमान गंधमादन पर्वतावर रामनामाचा जप करीत तपश्चर्या करू लागला.

* * *

अशा तऱ्हेने गंधमादन पर्वतावर मग्न झालेल्या हनुमानाचे ध्यान एकाएकी भंग झाले व त्याने डोळे उघडले. त्यावेळी त्याला मोठमोठे पर्वत लहान लहान टेकड्यांसारखे, मोठमोठे वृक्ष लहान लहान रोपट्यांसारखे व हत्ती उंदरासारखे भासले. सप्तर्षीमंडळ ध्रुव नक्षत्रापासून थोडे दूर सरकलेले होते; त्यावरून युग पालटले असे हनुमानाला वाटले.

त्याच वेळी त्रिकालदर्शी नारदमुनी तेथे प्रगट होऊन म्हणाले–"आतां द्वापर युगाचे प्रथम चरण सुरू झाले आहे. हनुमंता! या द्वापर युगाच्या चवथ्या चरणात तुला रामाचे दर्शन घडेल." असे सांगून नारद मुनी निघून गेले.

हनुमान पुन्हा तपश्चर्येत ध्यानमग्न झाला.

दक्षयज्ञ

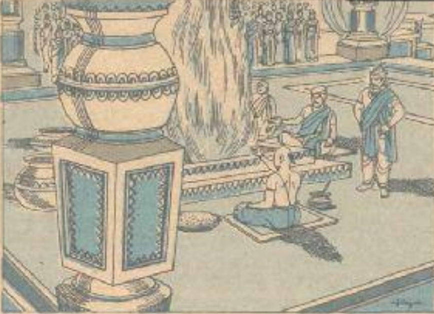
फार पूर्वी प्रजापतींपैकी दक्ष नांवाच्या प्रजापतीने आदिशक्तीची आराधना करून तिला त्याची मुलगी होऊन जन्म घेण्यास विनंती केली. आदि-शक्तीने ते मान्य केले व त्याच्या पन्नास मुलींपैकी एक होऊन त्याच्या पोटी जन्मली.

तिचे नाव सती. सती ही आदिशक्तीचा अवतार आहे हे दक्षाला कळले नाही. ती नेहमी तपश्चर्येतच लीन असे.

लग्नाचे वय झाल्यावर तिने शंकरा-शिवाय इतर कोणाला वरणार नाही असे सांगितले. दक्षाने त्या गोष्टीस नकार दिला. परंतु देवांनी स्वतःवर जोखिम घेऊन शिवसतीचा विवाह संपन्न केला. सती शंकराबरोबर कैलास पर्वतावर निघून गेली.

त्यानंतर दक्षाने एक मोठा यज्ञ आरंभिला. त्याने आपल्या सर्व मुलींना व जांवयांना यज्ञाचे बोलावणे पाठविले. शिवसतींना निमंत्रण पाठविले नाही.

कैलास पर्वतावर रहात असतां सतीला पित्याने आरंभिलेल्या यज्ञाची गोष्ट कळली. ती यज्ञाला निघाली. तेव्हां शंकराने तिला विचारले–"तुला कोणी बोलाविले आहे?" ती म्हणाली– "वडिलांच्या घरी जायला आमंत्रणाची गरज असते का?"

शंकराने नाइलाजाने होकार दिल्यावर सती दक्षाच्या घरी आली. तिचा तो तापसीचा वेष पाहून दक्ष संतापला व शंकराला उद्देशून वाटेल ते बोलता. सती पित्याचे तोंड बंद करू शकली नाही.

पिता पतीला उद्देशून जे काही बोलला ते सहन न झाल्यामुळे सतीने प्राणत्याग केला. सतीबरोबर आलेल्या प्रमथादि दूतांनी ती वार्ता शंकराला जाऊन कळविली. शंकर उठून उभा राहिला व त्याने आपली जटा सोडून क्रोधाने ती जमिनीवर झाडली.

तत्काळ असंख्य भुते व प्रेते उपजली. त्यांनी दक्षाच्या यज्ञवेदीपर्यंत जाऊन त्याचा यज्ञ ध्वंस केला. यज्ञमंडप स्मशान भूमीसारखा झाला.

थोड्या वेळाने तेथे शंकर आला. त्याने सतीचे शव उचलले व प्रलय तांडव नृत्य सुरू केले. त्रिलोक थरथर कापू लागले.

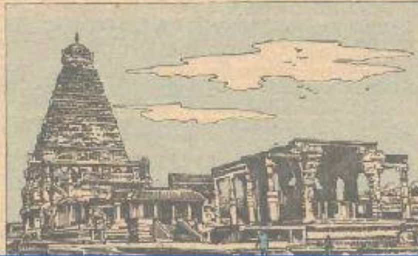

ते पाहून सर्व देव भयभीत झाले आणि विष्णूकडे जाऊन त्यांनी शंकराचे ते प्रलय तांडव नृत्य थांबविण्यास विनविले. विष्णूने सुदर्शन चक्राचा प्रयोग केला.

सुदर्शन चक्राने सतीच्या देहाची खांडोळी केली. ती सर्व भारतात ५१ स्थानी जाऊन पडली. शंकर हळूहळू शांत झाला.

सतीच्या देहाची खांडोळी ज्या ज्या स्थानी पडली ती पुण्यक्षेत्रे झाली. आदिशक्तीच्या देहाचा स्पर्श झाल्याने तो प्रदेश पवित्र झाला असे मानून हिंदू त्या स्थानांचे पूजन करतात.

गोष्ट मथळा चढाओढ

या गोष्टीला सुंदर मथळा सुचवून रु. २५ मिळवा!

?

एक वैष्णव आचार्य काळोख पडू लागला त्या वेळी एका गावी पोचले. कोणी सांगितले की त्या गावात वैष्णवच राहतात. वैष्णवाचार्य एका घरासमोर उभे राहून म्हणाले– "यजमान! मी वैष्णव आहे, आपणही वैष्णव असलात तर मला आज आपल्या घरी आश्रय द्यावा!"

ते पाहून त्या घरचा मालक म्हणाला–"क्षमा करा, मी वैष्णव नाही, माझ्यासारख्या सामान्य माणसाच्या घरी राहून आपण अपवित्र होऊ नका."

वैष्णव आचार्य एका मागून एक सर्वांच्या घरी जाऊन तेच म्हणाला व प्रत्येक घरचे लोक वैष्णव नसल्याचे त्याला कळले.

शेवटी वैष्णव आचार्यांनी वाटेत एका माणसाला थांबवून विचारले–"काय हो, या गावात सर्व वैष्णवच राहतात. परंतु सर्व वैष्णव नसल्याचे सांगतात हे कसे काय?"

"अहो! या गावातले सर्व लोक वैष्णवच आहेत. परंतु विष्णुभक्ताला अहंकार असता कामा नये. म्हणून आपण स्वतःला वैष्णव सांगून विचारलेत तर कोणी आपल्याला आश्रय देणार नाही. दुसऱ्या तऱ्हेने विचारून पहा, कदाचित काम भागेल!"

त्यानंतर वैष्णव आचार्य एका घरी जाऊन म्हणाले–"अहो! मी एक क्षुद्र जीव आहे, आपल्या घरी मला आश्रय मिळेल का?" "आत यावे!" त्या घरचा मालक म्हणाला.

★ ★ ★

वरील गोष्टीला उपयुक्त होईल असा एक सुंदर मथळा विचार करून एका कार्डावर स्वतःच्या पत्त्यासह लिहून "गोष्ट मथळा चढाओढ", 'चांदोबा', चंदामामा प्रकाशन, २ व ३ अर्काट रोड, वडपळणी, मद्रास ६०००२६ या पत्त्यावर पाठवा.

१० ऑगस्ट १९७८ च्या आत पोस्टकार्ड पोंचले पाहिजे. त्या कार्डावर 'फोटो चढाओढ परिचय' देता कामा नये.

चढाओढीचा निकाल ऑक्टोबर १९७८ च्या चांदोबात जाहीर करण्यात येईल.

जून महिन्यातल्या चढाओढीचा निकाल (मथळा) "मनी वसे ते स्वप्नी दिसे"